

Карпатське танго

Автор:

Тетяна Пахомова

Карпатське танго

Тетяна Р. Пахомова

Усі ми прагнемо свободи зовнішньої і внутрішньої. Для майбутнього медика Андрія з глухого карпатського села Ізабель стала тією, яка відкрила йому світ. Він – простий український хлопець, вона – красуня-кубинка. Здавалося, їхні серця поєднали вищі сили, подарувавши ту саму омріяну свободу, якої так бракувало в СРСР. Ізабель завжди була поруч під час численних Андрієвих мандрівок. Поки він невпинно вчився, аби стати професійним пластичним хірургом, вона підтримувала його, виховувала їхніх дітей, була дороговказом для нього. І коли її життя обірвалося, він відчув, що втратив усе... Андрій намагається шукати своє місце у світі. Та родове коріння у містичний спосіб змінює його долю....

Тетяна Романівна Пахомова

Тетяна Пахомова «Карпатське танго». роман. Літературно-художнє видання

Лікарєві Олегу Сабатовичу,

провідному пластичному хірургові Бразилії, присвячую

Оркестр для мертвих

Я напружено спостерігав за татом. О-о-о, мій великий тато-лісоруб... Перед ним капітулювало все, що тільки могло. Він косив так, як жодна машина, придумана для цієї справи. Товстезні дерева під його натиском не могли протриматися довше, аніж я дожовував другий краєць. Свині перед Різдвом падали швидко й мовчки – чи то від ножа, чи то від погляду батька. Та зараз тато зосереджено вдивлявся в підручник із математики для дев'ятого класу. Довго... Уже й чайник на печі закипів. Цівка темних підозр капнула на мій мозок. Задачник не знав того, що перед ним – мій усемогутній Тато. Задача викривляла дійсність татового реального світу, вона була для нього чужою, як загнана в тіло скалка, і він виставляв перед собою щільну завісу несприйняття. П'єдестал, на якому стояв тато, починав потроху репатися... Фантомний поїзд їхав немислимим шляхом із куцого пункту А в загадковий пункт Б, чогось змінюючи швидкість і розминаючись з іншим, не менш непередбачуваним поїздом. У поїзді сиділи люди, які бачили те саме, що і я, – повільне падіння батьківського авторитету.

- Поїзд... – замислено протягнув тато.

Він бачив його тільки в кіно, коли районний кіномеханік Славко раз на місяць завозив до нас у сільський клуб великі бобіни, і ті зі страшним тріском піднесено оповідали, як добре живуть люди в нашій країні. Та до карпатського села те добре чогось не доходило. Ну, та то не дивина: країна займала одну шосту суходолу як-не-як. Тут городу на сотку більше – і вже сон на годину менший...

- Де є оті міста А і Б? – видав тато нарешті.

- Не знаю... – перелякано знизую плечима.

- То ти... То ти, Андрію, навіть не знаєш, де у світі що є?.. – Батько вихопив зі всієї задачі зачіпку, яка поволі виростала у великого дрина. – Стільки літ до школи ходиш і не знаєш, де є оті А і Б?

Тепер ситуація перевернулася, як та кругленька забавка в маленької сестрички Марійки: чи пхай, чи штовхай, а вона завжди вертається в те саме місце. Тільки тепер я був тим місцем, у якому зійшлися поїзди. А всі їхні пасажири з мовчазним докором дивилися на мене, чекаючи відповіді на батькове запитання. Щось важке вмить наповнило мою середину, і живіт глухо буркнув у недоброму передчутті. З точки зору тата причина, з якої я не міг розв'язати задачу, лежала під носом – незнання двох букв. Я не був вартий нічого.

– То ти нігди навіть того поїзда не зовидиш, як так ніц не будеш учити... Вівці на полонині будеш пасти. І як то буде? Котра дівка у твій бік подивиться? Із села, сину, не вийдеш, як навіть тих А і Б не знаеш...

Львів – місто кохання

Ну здрастуй, поїзд. Нарешті тебе побачив... Колись я думав, що в ньому обов'язково мають цокотіти зуби: «Зд-зд-зд-зззд...» Чи цокотітимуть – не знаю, та в одному впевнений точно: він хоче вивезти мене із села на територію справжньої свободи – у велике місто. Як Мойсей колись вивів свій люд із рабства. Видно, що перевіз уже багатьох: стоїть брудний, неприємно пахне. Двое смішно підстрижених хлопчаків повільно наминають варені яйця. Вони цього не хочуть, але хоче їхня мама:

– До цирку не пустять, як будете голодні...

Старша жінка з тривогою витирає піт з обличчя блідого дідуся. Він крекче й тримається за серце. Замріяні панянки незграбно підібгали ноги, щоб ніхто не зачепив і не розірвав дефіцитні панчохи. Смагляві циганчата голосно перегукуються й простягають немиті рученята зі всіх закутків. Поважний чоловік у костюмі міцно притискає до живота жовтий шкіряний портфель. Зелений поїзд здригує довгим черевом й шумно рушає. У ньому люди везуть надії, гроші й болячки у Львів.

Усі великі міста гамірні. Серед незнайомих людей і нагромадження високих будинків завжди почувашся маленьким і беззахисним Гулівером у країні велетнів. Лише через деякий час починаєш розуміти, чи стане це місто твоїм, чи випхає тебе як чужинця, що не зумів проїнятися його духом.

Дух Львова стояв над містом мудрим сивим чоловіком. Він пізнав любов усіх тих, хто вважав це місто своїм. Тих, хто до оніміння в руках і крові захищав його. І тих, хто зайшов у нього чужинцем і став своїм. Люди перемагали чи програвали, та краса міста не знала поразок. Усі укладали бруківку камінь до каменя. Залишали часточку душі через вишукані архітектурні стилі своїх епох у храмах, ратушах, будинках. Змагалися з попередніми поколіннями в жертвовності духу

міста. Велетень-дух міцно стояв на Замковій горі від часів Данила Галицького, споглядаючи неймовірної краси українські, вірменські, польські храми та єврейські синагоги біля своїх ніг. Його мало хвилювало, хто владарює в місті. Від початку дух служив лише тому, хто заснував місто й породив його, поєднавши молитвами за свій народ найвищу гору й небо. Він завжди знав, що володіння Лева рано чи пізно знову відійде до його нащадків. З поблажливим спокоєм приймав численні символи краси й любові від різних націй і володарів. Його призначення – берегти й примножувати у своїх мешканцях толерантність, відданість і красу.

Пізніше я побачив багато різних міст, та Львів закарбувався в пам'яті особливим. Він не є помпезним, не душить своїм багатством. Він не є одноманітним. У ньому завжди можна знайти куточок, співзвучний твоєму настрою. Львів кожному дарує розкіш, майже недоступну в інших великих містах, – можливість залишитися собою. Витончені меломани й театралі захоплено пірнають під фантазійне покривало вистав і концертів, шукаючи припорошені пилом істини й себе. Бешкетні гульвіси з бокалами вина народжують жарти й нові філософські течії в стінах, що бачили молодшого Моцарта, Грушевського, Крип'якевича, богемних художників і скульпторів. Вразливі інтроверти втікають до обителі сумної краси й зелені – Личакова... Тут усюди багато плавних ліній, парків, природних кольорів. Тут живе гармонія. Музика в камені з численними острівцями зелені. Така, як у Карпатах. Така, як на горі Пікуй, де живе моя Ба. Князь Лев Данилович теж це відчував. Він зустрів там молоду дружину, угорську королівну, і привіз її до Львова, на Замкову гору. Вони обое були і дітьми, і слугами гір...

Я впізнав ці камені, ідучи з вокзалу до центру. Велике місто прийняло часточку природи мого краю. Воно вже мені не чуже... Усотую Львів. Маленький трамвайчик жовто-червоною гусінню повзе по столітній бруківці до центру. Заклопотані люди-мурахи поспішають між горами величних будівель. З кожного підвищення їм дарують німе благословення величні храми – обереги сотень поколінь. Час урятував їх від загибелі від рук безбожників. Бачу коло храмів лише літніх людей. Молодих сварять і карають у різних колективах однаково. Не можна, Бога нема, релігія – непотрібний дурман... Старі моляться і за себе, і за нащадків.

Трамвай привіз мене в центр. Хвилин із двадцять, роззявивши рота, роздивляюся оперний театр. Колони, красиві статуї... За важкими коричневими дверима ховається щось таємниче й неймовірно прекрасне. Світле, як і ця красива

кам'яна споруда. Навіть контрастний пам'ятник Володимиру Іллічу з вишневого граніту на майдані перед театром не відволікає. Він тут захоплений глядач, що кличе всіх в обитель Мельпомени. Вулицею Першого травня повільно рухаюся в бік медінституту. Товсті стіни потемнілих кам'яниць нагадують урвисті карпатські скелі. Вони надійно захищають своїх мешканців від холоду, спеки й чужої цікавості.

А ось і омріяне морозиво: привітна тітонька дістає з надр чарівного ящика срібні ескімо. Ось вона, перша перевага великого міста. Трохи повагавшись, розпочинаю витратити батьківське багатство – фіолетові двадцять п'ять карбованців. Треба бути дуже ощадливим... Та я не встояв. З кожним шматочком ескімо бажання залишитися у Львові міцнішає. Плавний вигин вулиці зі смачною назвою Пекарська – і ось мій медінститут. Тут гамірно. Юрми збудженої молоді, а на лавках у тіні втомлені батьки. У молодих очах жевріє надія, у старших – тривога. У приймальній комісії чомусь майже всі розмовляють по-російськи. Дивляться уважно й привітно. Моя рекомендація спрацьовує, наче чарівна паличка: дівчина зривається з місця й поквапом іде до поважного пана в костюмі. Пан вивчає мене, робить дзвінок із чорного телефона. Приязна розмова ні про що з нашим першим секретарем райкому партії – підтвердження виданої рекомендації. Пан іще раз окидає мене уважним поглядом, розшнуровує кілька папок і в кожному вносить мої дані.

– Ну що ж, Андрію Зайчук... Бажаю вам успіху. Постарайтеся добре скласти іспити. Вашому району, кажуть, потрібні молоді кадри... Факультет ви обрали найпрестижніший, тож старайтеся, – на прощання говорить важливий чоловік. – Сподіваюся, ваше бажання стати медиком достатньо сильне?.. – питає й продовжує у відповідь на мій ствердний кивок: – А то ще маєте час подумати. Там, у кінці нашої вулиці, місце для роздумів підходяще е... – усміхається якимось загадково й водночас серйозно...

До мене звернулися на «ви»! Уперше в житті! Я офіційно визнаний дорослим! Якесь радісне відчуття наповнює мене по самісінькі вінця й змушує гордовито розправити плечі. Навіть думка «Вгамуйся, іще іспити попереду» не вистуджує його. Як ти там, Катю? Шкода, що не зі мною. Ми б зараз ішли вдвох цим чудовим містом, тримаючись за руки, сміялися й раділи б... Та я напишу тобі про цей день... Я хочу бути тут, серед оцих гарних і ввічливих людей. Щодня зустрічатися поглядами з лікарями й науковцями з численних портретів на стінах. Уважно слухати те, що розповідають в оцих аудиторіях. Хочу стати своїм у цьому великому місті. Бути потрібним людям і собі. Тут уже ніхто мною не

командуватиме й не повчатиме, як думати й що говорити. Навіть рясні плакати на стінах «Хай живе комунізм!» і «Слава КПРС!» із натхненними профілями вождів видаються лишень дріб'язковим, не вартим уваги антуражем.

Що мав на увазі отой викладач, коли говорив про «підходяще місце»?.. Цікавість виводить мене в кінець Пекарської. Переходжу дорогу і... За кілька метрів від себе бачу трамвай, багато автомобілів. Чомусь зовсім не чую їхнього шуму. Невидима прозора стіна відгороджує вулицю від мене. Тут час зупинився. Це оселя того невидимого, що керує світом видимим. Ця капсула в центрі Львова наскрізь пробиває землю й вривається в безодню неба. Вона дає живим розуміння вічності й швидкоплинності, пам'яті й забуття, марнотного й справжнього. Сюди приходять, щоб подумати про цінність життя. Або щоб залишитися навіки.

Кожен крок Личаківським цвинтарем приносив нові думки. Це рукотворна осанна величі смерті й красі скорботи. Ніколи доти я не бачив такого болю, застиглого в камені. Темна вирізьблена усипальниця завбільшки з будинок... Понад століття тому померла ця полька, шістнадцятирічна юнка. Давно немає серед живих її батьків. Та їхній біль поза часом, він вічний. Він пронизав тіло космосу страшними муками материнського жалю й залишився висіти в ньому чорним згустком назавжди. Батьківське горе й відчуття провини застигли в білому мармуровому надгробку. Кам'яні складки сукні... Як дбайливо вирізьбив їх скульптор. Там сховався невимовний жаль за єдиною дитиною й ненародженими онуками. Батьки жили, будучи мертвими. Ці згорьовані люди будували цю велику гробницю для доньки й себе, утішаючись єдиною радісною думкою – очікуванням близької смерті. «Янголе мій, переді мною стій, а я за тобою, як за кам'яною стіною», – промовляли всі в нашій сім'ї зранку. Великий білий янгол іде перед кожним спереду, а чорний янгол смерті ступає крок у крок і терпляче чекає свого часу. Ніщо у світі людей не викликає настільки сильних і різних емоцій, як смерть. Згадую, як довго мучила хвороба бабусю Миколи. Як вона плакала й щодня просила смерті! А рідних – щоб завезли її на цвинтар і залишили, бо там, у своїй оселі, безлика нарешті зглянеться над нею... Коли бабуся померла, то була усміхнена й гарна, як ніколи за життя. Які ж сильні почуття навіки закарбовані в камені Личакова... Страждання. Біль живих. Сподівання на зустріч. Холодна байдужість. Була людина – і нема. Якою вона була за життя, про що мріяла, що залишила?.. Рідкісної краси скульптури заворожували й вивертали душу. Дивна суміш роздумів та естетичної насолоди заволоділа мною. На кладовищі вповільнений плін часу для живих. Тут краще розумієш і цінуєш життя. Добре, що існує смерть. Її подих робить людей добрішими. Якими непередбачуваними й жорстокими могли б бути безсмертні люди?.. Та людське життя не вічний математичний промінь, а часовий відрізок між двома янголами. Тепер я зрозумів,

що близькість медінституту й Личакова, може, і випадкова, та дуже символічна. Лікар має допомагати великому білому янголу. Для того й носить його символічні одержі. Утім, медик запросто може почати служити й іншому, чорному. Повільність кладовища відганяє поспіх і легковажність: «Геть, вам не треба жити в лікареві...» Твої виваженість і знання – стрілки на вагах між чорним і білим янголами. Дякую, мудрий пане-товаришу з інституту, я все зрозумів...

Вступні іспити стали для мене наче гарний спуск на санчатах із найвищого сільського пагорба: після поколювання в животі мчиш із вітерцем, минаючи ялини, – і відро гормону щастя за зупинки. На кожному іспиті викладачі спочатку знаходили мое прізвище в теці збоку, а далі... А далі просто не ставили мені запитань. А ще усвідомив неприємну річ: я слабак. Або егоїст. Або те й те вкупі. Двічі зі мною складав іспит старший за мене юнак. Напевно, вступав не вперше й не вдруге. Як він відповідав! Які речі знав! Добре, що мене про таке не питали. Та оцінки отримував нижчі, ніж я. Він мав би вчитися в медінституті, а не я... Та я недостатньо сильний відкрито визнати це: «Прошу, ти більш достойний, а я відходжу...» Не буде в мене більше такого шансу потрапити сюди. Вибач мені, мое сумління. Я люблю себе, як і всі. Егоїзм перемагає благородство з рахунком 10: 1. Варіації на тему меншовартості й власної садомазохістської екекуції тут недоречні. Вихід – рости й наздоганяти. Та я готовий сидіти в бібліотеках, лікарнях, моргах скільки потрібно. Те, що робиш, треба робити добре. Або не робити ніяк. Особливо лікареві. Не хочу, щоб якась душа під час зустрічі з Богом пожалілася на мене як на винуватця фальстарту.

Перше вересня 1974 року. Лагідне сонце через жовтаве кленове листя зігріває шеренги студентів на майдані перед медичним інститутом. Халати першокурсників вирізняються цнотливою білизною й накрохмаленим шурхотом. Неподалік від мене моя красуня-однокласниця Таня Вергун. Світле пишне волосся, блискучі очі, кокетлива усмішка – на неї з цікавістю задивляються хлопці-старшокурсники. Як тут багато іноземців... Араби, індійці, негри – від світло-шоколадних до чорних, як сажа. Розрізняю деякі німецькі слова в притишеній розмові двох рослих дівчат. Мені таки пощастило. Так вважає й моя мама. Вона стоїть трохи поодаль, серед батьків. Її вишиванка дисонує з яскравим і блискучим одягом та прикрасами інших жінок. У неї немає ні таких масивних золотих каблучок, ні сережок, які б відтягували вуха нижче за підборіддя. Та мама світиться зсередини усмішкою щастя й плаче, коли чує в списку першокурсників мое прізвище. Тепер вона мама майбутнього лікаря, і це перехід її і життєвого, і сільського статусу на вищий щабель. Після посвяти ми поспішаємо на поїзд. Дорогою в чергах скупляємо небачені для села гостинці – ковбасу з гарною назвою «Лікарська», хліб і шоколадні цукерки. Мама

роздивляється й обережно гладить потрісканими руками яскраві обгортки, нюхає смаколики й замріяно заковує очі. Вона ніколи не їла шоколаду.

– Скуштуй, мамо, – намагаюся розгорнути одну.

– Ні, Андрійку, ні, – перехоплює цукерку й кладе назад до згортка. – Нашим меншим буде...

На вокзалі обіймає мене, просить:

– Учися, Андрійку... Добре вчися, не ходи нікуди ввечері. Я молитимуся, щоб у тебе все було добре. Дякую тобі, сину, я така щаслива... І вперше у великому місті побувала. Тут тобі буде краще, ніж у селі. Матиму що вдома розповісти й до кінця життя згадувати, – і поквапом ховається в запиленій електричці. Це була її єдина подорож до великого міста.

Знаєте, що буває, коли різних за характером молодих людей – амбітних і дуже амбітних, спокійних і шаленців, любителів тиші й гучної музики, жайворонків і сов, стриманих і нетерплячих – розміщують під одним дахом? Ні, не психоневрологічний диспансер. Це гуртожиток. Усі гуртожитки божевільні по своєму. Дух організованості та єдності ненадовго оселяється в них тільки на час сесії. Для спокійних людей гуртожиток – це тест на виживання. Для шаленців – благодатний ґрунт для розгону й підживлення емоціями. У школі я вчив роман Островського «Как закалялась сталь». Так от, гуртожиток – це і є те місце, де гартується криця кожного. Місце першого сексу, першої п'яної гульби й пізнання перших прописних істин інститутського життя. Місце відмови від рожевих окулярів і болючої регуляції самооцінки. Твоя вершина щастя й глибока прірва образ та розчарування. Дружнім гуртом тут живуть хіба що бактерії в санвузлах і віруси під час епідемій. Відсутність особистого простору змушує тебе вибрати найвірніших друзів, які непомітно й швидко стають частиною твого життя, як і ти – їхнього.

Біля кожного гуртожитку має стояти пам'ятник бабі Зіні – вахтерці, яка утримує студентський вулик із героїзмом останніх захисників Брестської фортеці. Його потрібно було б зробити з титану – твердого, тугоплавкого й стійкого до зовнішніх впливів; на поясі в'язанка чудернацьких ключів, окуляри в кишені, окуляри на потилиці, окуляри на носі – поверх грізного погляду – і по годиннику з великим циферблатом на кожній руці... Авторитет цих енергійних жіночок у мій

час був більшим, ніж генсека компартії. Маленьке, кругленьке, червоненьке, бензином пахне – відгадайте загадку... Відповідь: помідор... Поясню: «Мій помідор, чим хочу, тим і поливаю». Саме за такою схемою – цілковитої відсутності логіки – діяла кожна баба Зіна в кожному гуртожитку. «Сам п'ю, сам гуляю, сам стелюся, сам лягаю...» – пісня студента, а «Я сама керую й відмінюю, коли треба – виганяю» – так звучав виклад законів гуртожитку у виконанні невсипущої й куленепробивної баби Зіни. Цілі покоління студентів із наполегливістю алхіміків-золотошукачів намащували людську слабинку баби Зіни. Таку, яка стала б гарним лазом для втілення бажань молоді в гуртожитських стінах. Та баба Зіна – це космічна істота, яка не має слабинок...

Нас четверо в невеликій кімнаті з високою стелею: Валерій, Віктор, я і Сергій. Цей старий австрійський будинок збудований на віки. Та навіть товсті стіни не гасять екзальтовані крики гулянок чи спроб самоствердження. Мені пощастило, що мої товариші по кімнаті стримані й розсудливі.

Валерій вступив до університету з п'ятої спроби. За плечима в юнака рік учителювання в селі й служба в армії. Густий баритон, красива усмішка й спортивна постава створюють навколо нього ауру магнетизму, під вплив якого потрапляють усі. Ми обрали його проформою курсу, і тепер до нього раз у раз із якимись дріб'язковими запитаннями прибігають таємно закохані студентки. Та він не помічає того: занадто скромний чи сам іще не усвідомлює своєї привабливості. У сільській школі він викладав фізику й навіть обладнав спеціальний кабінет. Служив у Забайкаллі в ракетних військах. Руки в нього ростуть із правильного місця. Я матиму чого повчитись у нього.

Віктор теж старший від мене. Йому б дуже пасувала зачіска а-ля Че Гевара: він був би тоді викапаний кубинський романтик. Та навряд чи його прийняли б із такою зачіскою до вузу. Однакові думки потребують однакових зачісок. Інша зачіска чи одяг – сигнал інакших думок, а таких у радянських інститутах не треба. Тож жвавий та усміхнений Віктор – обстрижений двійник Че Гевари. Серед нас він справжній медичний профі: з відзнакою закінчив медичне училище й встиг пропрацювати рік у лікарні. Від його розповідей про приколи лікарняного життя ми надриваємо животи перед сном.

Валерій, окрім усіх своїх талантів, ще й дуже добре грає на гітарі, а Віктор – на саксофоні. Коли вони зрідка проводять репетиції перед виступами факультетського ансамблю, то гуртожиток на знак поваги хоч ненадовго, та стихається. Звуки сріблястого саксофона такі ж плавні й ніжні, як і його вигини.

Вони вимальовують переді мною тендітний образ Каті. Після випускного я ходив із нею на кілька побачень. Згадував кожну мить, проведену разом, усі вигини її тіла, усі слова, що пов'язали нас великою силою першого кохання. Між нами зараз велика віддаль. У куточку шухлядки я зберігаю стосик дівочих листів. Стосик моїх листів до неї точно більший. Мені бракує її, особливо коли бачу закоханих на вулиці чи в кінотеатрі. Щотижня відсилаю їй пухкенького листа зі словами кохання й малюнками. Ми домовились одружитися через два роки. Тоді Катя закінчить музичне училище й приїде до Львова вступати до консерваторії. А поки що я щодня потроху пишу й малюю Катрусі лист, а в суботу, після навчання, біжу до Головної пошти – так швидше долетить послання до моєї дівчини. Ми побачимось аж на Новий рік, швидше не вийде ніяк. Перший рік навчання важливий для нас обох.

Мої сподівання щодо того, що у вузі не буде зайвих предметів, не виправдалися. Чомусь медицини поки дуже мало. Курс вищої математики змусив скривитися нас усіх.

– Чи хтось із вас знає, нащо нам вища математика? Я що, ті інтеграли й похідні з хворими обговорюватиму? Чи в рецептах виписуватиму? Куртка на ваті... – обурюється Віктор, ладнаючи мундштук до саксофона: коли він нервується, то може заспокоїтися, тільки видаючи якусь мелодію.

Сергій, наш четвертий співмешканець, загадково всміхається. Він усміхається завжди, щоправда, якимось невпевнено-винувато. Математика дається йому легко. У нього все йде як по маслу. Напевно, тому, що частка мізків по відношенню до маси тіла в нього більша. Невисокий зріст, велика голова та окуляри на носі – він нагадує прилипло до скла акваріума цікавого пуголовка. Сергій – мій одноліток. Його тато – секретар якогось райкому партії. Та всі ми розуміємо, що у вступі кожного з нас є частка блату. Тема «Хто як вступив» – табу. Навіть за дуже дружнім столом.

– Чуеш, Валерію, спитай у нашого викладача завтра, навіщо нам його математика, – не заспокоюється Віктор навіть після гри на саксофоні.

– От сам візьми й спитай, – не відривається від паяльника Валерій.

– Куртка на ваті... – звично бурчить Віктор. – Андрію, може, ти то зробиш?

Я всміхаюсь і хитаю головою.

– Не треба кликати вовка з лісу.

– Точно, я забув, що ти заець, Зайчук... Ну, тоді зіграймо в карти, – хитрувато примружується й майстерно перекочує колоду. – Ходи, малий, – кличе мене, – ми з профоргом маємо добре тебе навчити картярських премудростей... А то що то за лікар, який не вміє з медсестрами на роздягання грати.

Оце я вскочив у халепу... Те, що починалося вчора веселою забавою, сьогодні стало тісним залізним обручем на моїй голові. І чого той Віктор так зачепився за ту математику... Є собі, то й е... Понад сто людей у білих халатах ретельно переписують довжелезні формули з великої, на всю стіну, дошки. Наш викладач висушений, як усі математики. Він вистукує крейдою й спритно бігає між закарлючками, тицяючи то в одну, то в іншу, і натхненно розповідає про їхні кривні математичні зв'язки. Боже, нехай та пара не має кінця, прошу... Та час ікс настав.

– Ну от на сьогодні і все, молоді люди. У кого які будуть запитання? – Математик окидає напівсонний байдужий люд уважним поглядом із-під окулярів.

– Ну ж бо, Андрійку, твій зоряний час настав, – енергійно штовхає мене в бік Вітя. – Ну ж бо, куртка на ваті, підводься...

З іншого боку Валерій ледве придушує сміх. Я піднімаю руку.

– Дуже перепрошую, я... я... маю запитання. Ми, звісно, любимо математику... Але для чого?.. Ну... Нам, медикам, було б достатньо того, що було...

– Ви хочете сказати «у школі»? Як вас?..

– Зайчук Андрій.

Усі моментально прокидаються й зацікавлено очікують відповіді на те запитання, яке мучить кожного. Викладач витирає руки від крейди й обводить аудиторію зосередженим поглядом.

– Хто ще так вважає?..

Шурхіт – усі роззираються: я один. Решта вже достатньо пожили, розумні...
Бісове парі...

– Ну що ж, Андрію Зайчук, я вас вітаю: маєте оригінальне мислення й відвагу.
Лише ті, хто ставлять запитання, потім роблять відкриття.

– ...і довго не живуть, – пошепки додає Віктор збоку.

– Наступне заняття підготуєте ви, Андрію. На тему, яка близька кожному медикові. Та навіть не те що близька, це і є медицина. Називається вона, – загадковий погляд і піднесений вказівний палець, – увага, запам'ятайте всі, – «Золотий переріз у математиці і його вияв у біології». На все добре. –
Задоволений викладач прямує до виходу.

Більшість аудиторії тихо зловтішається. Двоє моїх старших друзів регочуть до сліз. Я влип, як муха – у мед. Цікаво, як вилізу.

Чотири вечори під зеленою лампою в читальному залі бібліотеки змусили мене по-новому подивитися на цей світ. Прості й добре знайомі речі виявилися загадовими, геніально сконструйованими й математично визначеними. Ще день я бігав із лінійкою по всіх прилеглих парках та сквериках і вимірював, вимірював... Мою свідомість розривали нові запитання, на які не було відповіді навіть у мудрих трактатах. Текст кожного підручника – чи з хімії, чи з анатомії, чи з математики – розпочинався болючим притягуванням за вуха геніальних цитат Маркса, Енгельса й Леніна, які знали все. Та думаю, що якби вони ще жили, то теж не змогли б пояснити все те, про що я дізнався.

Цікаво стояти на місці викладача перед студентами-медиками. Білий колір одягу концентрує увагу на обличчях. Сьогодні на математиці всі на диво уважні й усміхнені. Наш викладач теж на студентській лаві. Усі погляди спрямовані на мене. Я пам'ятаю бабусину науку: плечі розправлені, упевнена усмішка. Набираю повітря в груди й починаю:

– Щодня ми виявляємо цікавість до багатьох речей. Назвіть кожен по одній, – звертаюся до однокурсників.

– Хліб, кава, туфлі, – говорить зі сміхом найближча студентка.

Інші продовжують:

– Автобус... музей... будівля... гарна дівчина... презерватив, – легкий регіт шириться рядами.

– Дякую, достатньо. Отож усе назване можемо об'єднати у дві групи. Перша – функціональне: хліб, кава, туфлі, автобус, музей і презерватив – ці речі потрібні нам завдяки своїм функціям. А от е в нашому переліку таке, що привабило нашу увагу своєю симетрією й довершеністю. Це те, що ми називаємо красою. Ми дивимося на будівлі чи людину як на довершене ціле, та наш мозок у момент споглядання інтуїтивно аналізує співвідношення окремих частин і цілого. Хоча... Те, що ми називаємо інтуїцією, напевно, теж закладено в нас генетично спостереженнями мільйонів наших предків за ідеалом пропорцій...

Я собі навіть подобаюся. Викладачеві, напевно, теж: очі його світяться цікавістю. Товариші-студенти уважно слухають. Беру крейду до рук і починаю освоювати цілинну поверхню дошки. Хоч би мені її вистачило.

– Ніхто з нас не замислюється над тим, чому вважає щось красивим. Та математика дала на це відповідь. От дивіться, перед нами чотири прямокутники. – Швидко вимальовую різні за шириною та довжиною й позначаю цифрами. – А тепер піднесіть, будь ласка, руки, голосуючи за той номер прямокутника, з якого, на ваш погляд, вийде найгарніша будівля.

Усі вибирають потрібний мені прямокутник. Яке щастя: я на зв'язку з аудиторією. Окрилений першим успіхом, швидко витираю зайві фігури й пливу в море математичних формул.

– Гени кожного з вас спрацювали безпомилково. Поясню, чим привернув увагу кожного з вас саме цей прямокутник. Погляньте спочатку на цей відрізок, – малюю й ділю його на дві частини, – довжина цілого відрізка співвідноситься з більшою його частиною так, як більша частина – з меншою... Для того, щоб у нас таке вийшло, має бути витриманий поділ у пропорції 62 до 38, тобто якщо прийняти одне ціле за 100, то дві частини мають співвідноситись як 62 і 38 чи 38 і 62. Якщо точніше, отримуємо число 1,618033. Ця пропорція й дістала назву

золотої, або золотого перерізу, або пропорції краси. Давні греки називали її також божественною. Усе красиве містить у собі цю пропорцію. Усе функціональне є красивим, і все красиве – функціональним і завжди саме так пропорційним. Золотий прямокутник цікавий тим, що коли ми відріжемо від більшої сторони квадрат, довжина сторони якого дорівнює довжині меншої сторони цього прямокутника, то отримуємо золотий прямокутник. Видалення квадратів можна продовжувати нескінченно... – Я гарячково вибудовую всередині фігури менші прямокутники. – Коли з'єднаємо середні точки поділу, то отримуємо логарифмічну спіраль... Усе живе йде по такій спіралі. А ще є числа Фібоначчі, дивіться...

Однокурсники слухали мою розповідь як вище математичне одкровення. Я заповнював дошку формулами, кутами, колами, зобразив навіть п'ятикутну зірку, усі відрізки якої діляться в золотій пропорції... Пара добігала кінця, і дошка була майже заповнена.

– Вродлива людина – це суцільна золота пропорція. – Швидко й упевнено малюю людину (спасибі вам, вільнодумні шкільні зошити з минулого). – Якщо вважати пуп за центр людського тіла, то співвідношення відстані від ступні до пупа й від пупа до маківки теж становитиме 62 до 38. Як і відношення довжин у відрізках руки, передпліччя, довжини кисті й довжини руки від ліктя. Як і в пропорціях обличчя... – Швидко виділяю відрізки 62 і 38 по всьому зображенню. – Художники минулого визначили ідеальні пропорції людського тіла. Це малюнок вітрувіанської людини, який зробив Леонардо да Вінчі. Та й усе наше життя підпорядковане золотому перерізу. Тривалість доби – 24 години. У ній певний час ми активні, а решту займає сон. Якщо розділимо тривалість доби в золотій пропорції, то дістанемо ідеальну тривалість сну – трохи більше від семи годин. От чому всі науковці говорять про необхідну тривалість сну від семи до восьми годин. Окрім того, електрокардіограма роботи здорового серця, на якій виділяються дві ділянки різної тривалості, систолічна й діастолічна, теж підпорядкована золотій пропорції: тривалість систоли, діастоли й повного серцевого циклу співвідносяться як 0,382: 0,618: 1. Та що там казати... Молекула ДНК складається з двох вертикально переплетених спіралей. Довжина кожної – 34 ангстрем, ширина – 21 ангстрем. Ділимо й знову отримуємо золоте число.

Я почувався Миколаєм Коперником, який тільки-но спростував концепцію геоцентричної будови Всесвіту. Та це ще було не все. Я продовжив:

– Золота пропорція – це принцип самоорганізації всього живого. Усе, що виходить за межі цих чарівних цифр, починає хворіти. Я дуже вдячний нашому шановному викладачеві й ще декому за те, що мав можливість дослідити й викласти вам сьогодні цю важливу тему. І наостанок хотів би ще дещо показати. Дивіться, ось цю рослинку цикорію я знайшов неподалік від університету. Коли виміряв і співвідніс усі відрізки між вузлами стебла, з яких починаються листочки, то знову вийшла золота пропорція. Вона ж криється в будові ось цієї соснової шишки: тут є дві спіралі, що перетинаються під прямим кутом. Одна спіраль має вісім рядів, друга – тринадцять. Або тринадцять і двадцять один. Так-так, не сумнівайтеся, іншого поєднання нема – я роздивився добру сотню шишок. Так ось, ці числа теж діляться в золотій пропорції. А ще є таке поняття, як філотаксис, – це спіральне розташування листя на дереві чи насіння соняшника в кошичку. Воно влаштоване так, щоб усім частинкам було максимально комфортно жити й розвиватися, і ця спіраль – теж вияв золотого перерізу. Золотий переріз – це життя. Отож формула краси математична за своєю природою. Її знають і використовують композитори, художники, архітектори. Ну й ми, медики... – Я почувався так, ніби нарубав купу дров на зиму.

Викладач математики повільно заплодував. Його починання радісно підхопили мої однокурсники. Я стояв на тлі повністю списаної дошки й щасливо всміхався.

– Бачу, моє завдання подарувало вам радість пізнання математики як мистецтва. Більшість людей любить математику, принаймні класу до п'ятого. Вона дає відчуття впорядкованості. А впорядкованість – це передбачуваність, що полегшує життя. Передбачуваність завжди математична. Коло замкнулося. Доведіть складне до краси простого, і ви – геній. Як Менделєєв. Як Дарвін. Мої вітання, Андрію Зайчук. Ви блискуче впоралися. – Викладач вийшов з-за парти. – То що, потрібна медикам математика? – обвів переможним поглядом аудиторію. Дружне й радісне «так» було йому відповіддю. – Так, математика – це життя. А вам, Андрію, уже не потрібно перейматися через іспит із математики: ви його сьогодні склали. На «відмінно».

Заздрісне «у-у-у-у» було так само дружним, як і «так».

– Ну ти, малий, ушкварив, – поплескав мене по плечу Валерій.

– Ти на нас часом не сердишся? – радісно поцікавився Віктор.

– Та я вам, хлопці, насправді вдячний. Не існує такого лиха, яке б добром не обернулося. Тепер матиму на один іспит менше.

– То ти нам тепер винен! Маеш виставитися, – зразу окреслює плани на вечір Віктор.

І хто там на його колишній роботі шефствував над ним? Зіпсували хлопця. А тепер він псує мене. Та я радий, що все так обернулося. Чомусь згадую Ба.

– Ну й добре, – за звичкою промовляю й усміхаюся.

– О, диви, нині буде свято, чи що?.. – штовхає Віктор Валерика під бік.

Чотири пляшки смачного вина, картопля в мундирах і тушонка зі свинини – справжнє багатство вечора. Змінюються епохи, світогляд, та всі покоління студентів уперто шукають істину у вині. Горілка для пияків. Для богів і студентів лише вино. Десятки очей із вікон гуртожитку давно запеленгували Віктора з Валерієм і їхню оранжеву сітку з «чорнилом». Тепер двері нашої кімнати не зачинятимуться: прикриваючись різними дріб'язковими приводами – пошуками олівця, лінійки, голки, солі – наше товариство невпинно зростатиме аж до останньої краплі вина.

– Цариця Тамара! – захоплено зустрічає Віктор невисоку руду дівчину з жіночними формами. – Яка честь для нашої кімнати та її чотирьох мушкетерів!

Галантність Віктора видається мені підозріло небезкорисливою. Тамара чарівно всміхається й протискується в хлопчаче товариство. Згодом за нею приходять Галя, теж залишається. Та ми «за», бо колежанки люблять вино, життя й хлопців. Усі дівчата в чоловічих компаніях украй потрібні, та мають один мінус: більше ідять, аніж п'ють. Скоро залишається тільки вино. Ми швидко п'яніємо.

Брат Валерія вчиться по сусідству, у ветеринарному інституті, де теж цікаве життя. І коли мій сусід щось розказує про це, то сміється настільки щиро й заразливо, що вже й не важливо, про що йдеться.

– Нещодавно група брата мала практичне заняття на фермі з визначення терміну вагітності в корів. Для того руку в довгій гумовій рукавиці аж по лікоть треба засунути в ректальний прохід корові, намацати там матку, ну й за її розмірами визначити термін... А в них у групі є такий собі Васько. Два дні не просихав, приходить із похмілля – ледве очі бачать, писок запах, спить по всіх кутках... Дійшла черга до нього, ну й він... – Валерій починає сміятися, а ми – за ним. – ...ну й він... не побачив, що його до бика підвели. Як то можна було таке велике господарство в бика не побачити... – Зі сміху ми вже качаємося по підлозі. – Поставив бику діагноз: три місяці вагітності. Там апендикс узагалі-то намацав...

Наш регіт уже чутно на весь гуртожиток. Він викликає заздрість в одних і дратує інших. Та нам на всіх начхати: ендорфіни вихлюпуються з кожного. Хочеться, щоб так тривало вічно. Для цього треба ще вина, та вже немає грошей. Віктор бере один карбованець, віднайдений у чиїхось кишенях, і ненадовго зникає з Валерієм. Згодом вони повертаються з кількома пляшками й жменю паперових грошей. Валерій виглядає трохи схвильованим і все повторює Вікторові: «Ну ти й гад, Вітьку...» Той відмахується: «Тс-с, мовчи, куртка на ваті...» – і свято триває.

Сергія геть розвезло: він уже спить, по-дитячому згорнувшись калачиком. Його подушка вся в рожевій винній слині. Галя безпричинно сміється й безвідривно водить рукою у хвилястому волоссі притихлого Валерія. Віктор усе наполегливіше притискається до Тамари. Яскравий сливовий рум'янець на білій шкірі їй дуже пасує.

– Малий, іди погуляй, – просить розпашілий Віктор. – Кімната Тамари знаєш де.

Я заздрю Сергієві: і я так хочу – лицем у подушку... Та щось у вигляді Віктора змушує мене покійно піднятися і йти. Стіни плавно сунуть мені назустріч. Я відважний моряк у штормовому океані. Якась хвиля перекочує в моїй голові Тамару. Де ж її каюта. Я врятую її.

Шторм заспокоївся – мені затишно й добре. Крізь далекі голоси чую, як хлюпочеться океан. Вода проникає в каюту й дзюркотить уже десь зовсім близько. Починаю рухати ногами – хочу в туалет. Звук падаючої води наростає. Йой... мені вже, уже треба... Зриваюся, сідаю на ліжку. Несамовитий дівочий регіт: коло мене стоять дві дівчини. Одна тримає залізну миску, а друга з висоти лле в неї воду.

– Нарешті прокинувся, бейбі. Наші вітання. Іди вже до себе. Не переймайся: ми тебе не чіпали. Хоча ти навіть дуже симпатичний. А може, спробуємо? – Переглядаються, мов досвідчені спокусниці.

Боже, який сором! Зриваюся, хапаю одягу й біжу у свою кімнату.

Ковдра з Вітькового ліжка скотилася на підлогу – я бачу красиві вигини тіла Тамари. Про Галю нагадує лише забута рожева шматинка біля ліжка Валерія. Сергій накрився з головою і якимось ритмічно вовтузиться на ліжку. Студентське життя триває.

Треба якомога швидше прибрати сліди вечірки. Усі бояться несподіваних рейдів голови студради, коменданта гуртожитку, викладачів, секретаря партійного комітету й чоловіка-бульдога з таємничого кабінету без таблички. Чомусь вони завжди знають, коли приходити. Не інакше як хтось повідомляє, хто, де й коли щось святкує. Тоді у твоїй тумбочці й шафі знаходять давно забуті речі, що все ніяк не потрапляли на очі й не дочекалися вояжу на смітник. Комісія стоїть і зловтішається твоїм жалюгідним виглядом останнього нечупари-горопахи. Чоловік-бульдог із випнутою масивною нижньою щелепою мовчки залазить в усі найпотаємніші закутки шафи й твого ліжка. Ніхто не знає, як його звати, проте кожне покоління студентів передає наступникам загрозливе прізвисько Цербер. Усі інші учасники рейду ганяють тебе за те, що немає порядку у твоїх речах, хоча видається, ніби шукають щось заборонене. Хоч і одягнутий, ти стаєш голим, беззахисним і вразливим. Лише Валерій не дивується таким перевіркам: звук в армії.

За три місяці навчання вже було два такі візити. Я думав, що велике місто врятує мене від тотального контролю, та, схоже, помилявся. Ці поважні люди мають уважно стежити за молоддю. Молодість – це нові течії в мистецтві й літературі, винаходи. Та й непослух, що виростає в революції, – справа гарячих молодих голів. У світі зовсім свіжа пам'ять про те, як шість років тому, у 1968-му, студенти повністю змінили Францію. Розпочалося з банального невдоволення викладанням у Сорбонні, яке невдовзі переросло в багатотисячні демонстрації студентів, а закінчилося масовим страйком усю Францію і, врешті-решт, відставкою знаменитого Шарля де Голля.

Думаю, з лозунгами того часу й ми могли б спокійно рушити сьогодні вулицями всього Радянського Союзу – від Львова й аж до Владивостока. Це справжній вибух молодого мозку: «Усе й негайно!», «Секс – це прекрасно!», «Заборонено

забороняти!», «Структури для людей, а не люди для структур!», «Революція має відбутися до того, як вона стане реальністю!», «Кордони – це репресії!», «Революцію не роблять у краватках», «Анархія – це я!»... Особливо мені подобались ось ці три гасла: «Розчахніть вікна своїх сердець!», «Забудь те, чого тебе навчили, – почни мріяти!» і «Оргазм тут і зараз!». Вони були природні й свіжі, без звичної патини застарілих мудрованих істин померлого тріо бороданів-марксистів. Я почав підозрювати, що мрії, кохання й студентський секс якимсь чином покращують навчання. Напевне, тому, що це і є вияв свободи і зовні, і всередині.

У підшивках радянських газет і журналів були і фото, і описи тих лозунгів. Їх вважали яскравим підтвердженням того, що капіталізм загниває й агонізує. Утім Франція пережила студентську революцію. На диво, не вмерла, а відродилася молодою Афродітою, здатною любити, творити нове й рухатися вперед. Зате на радянських студентів чекав іще пильніший нагляд старших та мудріших за правом влади. Тепер навіть повторення гасел французьких студентів вважали крамольним і небезпечним. Воно загрожувало, як той чорний пудель, якого Мефістофель відправив до доктора Фауста, щоб відгризти кутик чарівної охоронної пентаграми на дверях – лише тоді диявол зміг нарешті увійти. Тепер я знаю, що наша радянська п'ятикутна зірка, ця довершена форма золотого перетину, є давнім важливим охоронним символом. Її начепили на Кремль, на багато будівель і на груди малих і дорослих людей не дарма. Вона покликана відганяти демона інакодумства. А може, янгола розуму? Бога ж від радянських людей відігнали...

За інакші думки можна не те що з гуртожитку вилетіти, а й узагалі з вузу. Тисячі людей приставлені слідкувати за студентами й інститутами – розсадниками свіжих революційних ідей, анархізму, сексу й оргазму. Наш мовчазний чоловік-бульдог був працівником Комітету держбезпеки. Коли він проходив коридором до свого таємничого кабінету, галасливі натовпи миттєво розсіювалися. Кожен старався крутнутися кудись вбік, щоб нічим не привернути уваги непривітного чоловіка. Погляд його невеликих очей завжди був ніби відсутній. Лише біля дверей свого кабінету-бункера Цербер пильно роззирався, остаточно відганяючи колючим позирком останніх небажаних свідків, і довго вводив таємний код доступу на замок дверей. Тепер я розумів, чому інколи люди підсвідомо уникають інших, навіть знайомих. Непропорційність обличчя чоловіка-бульдога будила в закутках мозку цілком логічну думку про якусь непропорційність і його внутрішнього світу. А все непропорційне – це загроза живому. Тож наші молоді інстинкти берегли нас від зіткнення з неприродним і загрозливим. Тим, що оселилося в таємничій кімнаті з обмеженим доступом. Студенти, що часом

виходили з неї, мали переляканий і стурбований вигляд.

Краще позбирати всі сліди вчорашнього свята. Не хочу я в гості до Цербера, ні...

Я починаю думати, що студентське життя – зубчасте колесо передач. Тільки-но з полегшенням відкараскуєшся від однієї проблеми, як тут же тебе затискає свіжа. «Математика – це цариця наук» – згоден, усвідомив, переконався. Та нащо медикам вивчати історію КПРС – ото хай би вже хтось інший спитався у викладача. Та ризикувати тут дурних немає. Героїня мультиків про Чебурашку – тітонька Шапокляк – точна копія нашої Галини Сергіївни. Щоправда, на відміну від Шапокляк, ця навіть не намагається хоч інколи бути приязною. Її не любить ніхто. Та й Галині Сергіївні ніхто не потрібен, окрім чотирьох котів у невеликій кімнатці гуртожитку для педіатрів. До сухого прокуреного голосу й гострого обличчя дуже пасували б шкіряний плащ, кобура й наган. Та добре, що зброї в неї немає, а то, здається, вона б розстріляла нас за недосконало зазубрені дати численних партійних з'їздів, конференцій та пленумів і небажання вникати в партійні гріхи віровідступників Троцького й Зинов'єва. Заглиблюватися в якісь дріб'язкові партійні інтриги було так нудно й важко, ніби перебирати мішки засміченої гречки. Там існувало повно недомовок, через які ми ніяк не розуміли, чому саме колись вірні пацани, що робили одну справу, так серйозно посварилися й розбіглися.

Окрім того, Галина Сергіївна плекала якусь патологічну ненависть до хлопців. Мені здається, що, навіть якби я все знав, вона б ніколи цього не визнала. Передчуття не обмануло: грудневий залік із першого разу не склав ніхто. Другий наступ – і склали лише дівчата. Термінова нарада в нашій кімнаті ставила питання руба: або залік, або позбавлення стипендії. А цього допустити не можна було ніяк. Вирішили негайно послати профорга зі звичними атрибутами на переговори. Через годину Валерій повернувся весь у червоних плямах, з шампанським, цукерками й потріпаним букетом, який узимку вартував ого-го... Важко зітхнув, а у відповідь на всі розпитування мовчки похитав головою.

– От зараза висушена, – кркнув Віктор. – Ну то що, хлопці, залишається тільки вдарити нижче пояса, по слабкому місцю... Хоч не допоможе, та нам уже не нашкодить. Хто зі мною, куртка на ваті?..

У герої захотіли четверо. Ми тихцем пробралися під кімнату Галини Сергіївни в педіатричному гуртожитку. Вона мешкала на першому поверсі. Вікно було прочинене: викладач курила, дивлячись телевизор. Віктор присів під вікном і обережно підніс угору палицю з настромленим шматком риби. За деякий час коти підтягнулися до вікна й почали нявчати.

– Що, мої хороші, вийти хочете? Ну, давайте, – ласкаво загомонила Галина Сергіївна. Коти один за одним пострибали вниз – прямісінько в наші мішки. За годину вони були готові. Білого пухнастого товстуна ми пофарбували в яскраво-рожевий колір. Худий брунатний смугастик, який недоїдав через білячка, став ядучо-зеленим. Чорному ми вибілили широкі поперечні смуги перекисом водню. Їхня чорно-біла подруга була турботливо пофарбована хною. Коти виглядали стильно і якимось по-інопланетному. Ми швидко доправили їх назад. Стиляги почали проситися додому. Ми принишкли за рогом, очікуючи на теплий прийом блудних котів.

– Што, што ето такое?! А-а-ааа! Сволачі! – пролунав несамовитий крик Галини Сергіївни. Вона висунулася з вікна й дико верещала в порожнечу. – Да ви у меня... Да ви у меня кров'ю срать будете! – Істерична обіцянка трохи наполохала, та Віктор махнув рукою, і ми, заливаючись сміхом, побігли до себе.

Та видно, наша Шапокляк любила своїх котів понад усе. Адже що ще бідолаха мала любити у своєму житті? Навряд чи комуністичну партію, історію якої змушувала нас так ґрунтовно вчити і яка зовсім не дбала про неї. Тоді квартири давали всім безкоштовно, а для неї чомусь не знайшлося. Тож жінка добре зважила шанси своїх улюблених пухнастиків на виживання серед підлих студентів і пішла у відступ. Залік був прийнятий у всіх мовчки, зі стиснутими в шнурочок губами. Кожен із нас обстоював свою молодість: викладач – найкращий період життя в минулому, а ми – теперішнє, у якому не знайшлося місця для штучних ідей комунізму.

Це був тільки початок нашої довготривалої партизанської боротьби, яка, утім, була заздалегідь програшною: у кожному семестрі для промивання студентських мізків було передбачено по два-три предмети, які метастазами вирости з наукового фентезі Маркса, Енгельса й Леніна. Безглуздо було шукати раціональне зерно чи якусь логіку в підручниках із політичної економії, діалектичного матеріалізму, наукового комунізму. Для майбутніх лікарів, які мали досконало розбиратися в людині та її хворобах трьома мовами – українською, російською й латиною – це було колосальне марнування часу...

Добре, що після перших відвідин моргу залишилися навчатися найбільш стійкі. Серед стоматологів-студентів дівчат була десь третина, і ми ставилися до них дуже ввічливо. Та перед дверима моргу жодна не захотіла дотримуватися етикету: усі заходили, ховаючись за хлопчачі спini. На двох металевих столах лежали трупи. Важкий запах гниття людської плоті викликав непереборне бажання розвернутися й утекти. Викладач анатомії вичекав, поки ми розмістилися навколо столів, натягнув рукавички й узяв скальпель зі словами:

– Сьогодні ми вивчатимемо будову органів черевної порожнини. Дуже важливо знати, як правильно тримати скальпель, щоб розріз вийшов рівним і потрібної глибини... – Він спокійно ввійшов ножом у мертве тіло літнього чоловіка.

Одразу ж почулося приглушене гупання об підлогу кількох студентів. Ще двоє видали звук стримуваного блювання й чимдуж погнали до виходу. У результаті нас поменшало десь на десяток. Та ті, що залишилися, потихеньку видушили із себе залишки і бридливості, і неприродної сором'язливості. Нагота людського тіла переставала бути якимсь табу. Думаю, що тепер я міг би спокійно ходити нудистським пляжем, споглядаючи людські тіла без жодних емоцій. Вони стали буденною й природною складовою мого життя. Побачивши багато голих людей, – молодих і старих, вродливих і спотворених хворобою чи віком, – я почав пильніше вдивлятися в очі. Там ховаються біль, страждання, хвороби чи здоров'я, сум чи радість, сумніви чи впевненість. Звідти промовляє до світу душа людини. Саме вона оживляє тіло, дає емоції, які наповнюють обличчя красою чи спотворюють його. Тіло – амфора, душа – вино, слова й учинки – його дегустація...

Найвигадливіша посудина втрачає привабливість, коли вино несмачне.

Горизонти мого пізнання розширювалися. Тепер я розумів, як мудрець Сократ, що дивував сучасників своїми знаннями, міг сказати знамените: «Я знаю, що нічого не знаю...» Те, що раніше я трактував як скромність давнього філософа, тепер поставало переді мною як невпинний пошук безмежної кількості істин. Ми пізнавали людину. Ми пізнавали себе. У собі й інших наполегливо шукали любов – те, що штовхає світ до продовження спіралі життя. Тих, хто став нашим навчальним матеріалом у моргах, не любив ніхто. Їх не поховали, за ними не плакали рідні й близькі. Не так уже й багато хворобливих змін було в їхніх тілах. Думаю, що вони померли передусім через відсутність любові. Та й, напевно, самі себе не любили теж. Хоч раз, та пережили кохання, але завжди нещасливе. Таке, що зламало слабку волю й кинуло її плисти за течією інстинктів виживання.

Істини, які більшість людей усвідомлює, перетнувши екватор життя, звалилися на нас, студентів-медиків, якимось одкровенням. Воно не узгоджувалося з нав'язаними суспільством і класичною літературою ідеалами високих людських стосунків. Тисячолітній страх дошлюбного сексу, подружньої зради, укритий мільйонами особистих драм і трагедій, обмотаний колючим дротом моралі й заборон, насправді лишень прикривав іще більший страх за своє потомство. Лише вдвох батьки могли дати раду дітям. Та тепер у кожному магазині за чотири копійки можна було купити презерватив. Він не просто захищав від появи дітей. Полегшуючи тіло, він вивільняв розум і душу. Він давав можливість вибрати найкращих батьків для своїх дітей. А ще – час зрозуміти, чи підходять люди одне одному за духом. Наша молодість кричала: «Кохай, уже час!» – а наш факс: «Кохай якомога більше, негайно!» Старші люди згадували, що під час війни стосунки між чоловіком і жінкою були простіші й стрімкіші. Перед лицем смерті відмітали довгі залицяння. Хоч зараз не війна, та щоденне споглядання мертвих тіл справляло подібний ефект.

Щовечора я згадував свою Катю. Уявляв її й себе в ліжку. На вулиці, у кінотеатрі. Шкода, що вона так далеко. Та ніхто навіть у думках не міг зайняти її місце – ні в ліжку, ні на вулиці. Можливо, з часом я перейду цю межу, як мої старші друзі Валерій і Віктор. Інколи Віктор кепкує з мене:

– Малий, годі вже тільки листи писати. Так застій крові дістанеш в одному місці. Ми тобі знайдемо гарну дівчину – досвіду наберешся.

– А там, диви, і листи перестанеш писати, – підхоплює Валерій.

– Хтозна, може, і, навпаки, Шекспір у тобі прокинеться. Знатимеш краще, про що писати, – додає Віктор. Вони вправляються в жартах, мов популярні артисти Штепсель і Тарапунька.

Усміхнений Сергій уважно прислухається: може, і йому щось запропонують?.. Та його ще не сприймають як дорослого гравця на полі сексу. Вісімнадцять йому буде лише через кілька місяців. Та й до вечірніх розмов на вічну тему кохання йому нічого додати.

– Спасибі, хлопці, – відмітаю всі спроби підштовхування у світ Камасутри. – Може, воно й добре, та я хочу під час зустрічі дивитися Каті в очі, а не відводити їх убік.

У мене це серйозно.

– О-о-о, як я тебе розумію... – замріяно мовить Віктор. – У мене так серйозно щонайменше двічі на тиждень. Вони всі такі... усі такі... – Віктор набирає повні груди повітря й смішно показує жіночі обриси руками. – От узяв би й з'ів... Або гарем собі завів би...

– А коли до одруження дійде, то як буде? – питаю.

– Йой, Андрійку... Так то ще дійти має до тієї справи отут, у голові, розумієш? Гарних багато, але мене жінка зачепити має. А не так, що я поманив пальцем – і вона вже готова до вживання. Легка здобич не трофей. Уже й хотів би, щоб котрась мені відкоша дала. Та не зустрів я ще такої. Самі пишуть, самі йдуть – напрошуються, одне слово. А воно не те зовсім. Що ти на це скажеш, герою-коханцю? – звертається до Валерія.

– Та ти дівчат саксофоном заманюєш, як той щуролов – дудкою. А я не проти, нехай ідуть, – широко всміхається Валерій. – Нав'язливості теж не люблю, але коли можна, то чого ж ні?

– То що, ти готовий їх усіх до себе в ліжко прийняти чи як? – не можу второпати політику Валери.

– Чого всіх? Загнув ти, малий. Мій бос не на всіх реагує. Ляля повинна мати фігурку гарну, попу, груди...

– Бачиш, Валерію, і мій бос тільки на думки про Катю реагує. Я з нею всюди хотів би бути... Вона дуже цікава людина. А в голові твоя дівчина що повинна мати? – вирішую з'ясувати.

– Насамперед із людиною має бути легко. Тільки відчуваєш, що щось не загорілося, не закурилося і якісь неприємні відчуття всередині – не твоя людина, відходь. Ще щоб поговорити було про що, а не просто лялька... З іншого боку, не люблю, як забагато говорять. Гарна людина – та, з якою й помовчати приємно. Та найстрашніше, Андрію, коли тільки починаєш зустрічатися, а вона вже вважає тебе своєю власністю: туди не йди, туди не дивися, того не роби. Ти й ніби все ще лев, але вже в зоопарку. Утікати від такої треба. Ти їй усе життя винен будеш, як селянин – колгоспу.

– ...і закінчиш підневільним дідом із казки про золоту рибку, – підхоплює Віктор. – Та ти, малий, і за той досвід думай. У нас у лікарні випадок був: приходять до гінеколога дівчина й жаліється, що вже три місяці як заміжня, а ніяк не завагітніє. Ну й наш лікар починає її розпитувати: «А як там ваше статеве життя, як часто?» А вони з чоловіком – молоденькі вчителі музичної школи. Він як потім розказував, ми за животи трималися та все не могли повірити, що таке може бути: жінка неторкана була! Чоловік до неї тулився, ставало добре засранцю-онаністу – і все, щастя набік ішло. А вона, бідолашна, думала, що діти від поцілунків народжуються, уявляєш?.. Потім гінеколог покликав чоловіка на розмову, то він теж, з'ясувалося, не знав, що й куди... Думав, що то все нормально, що так усі живуть! Нічого, тепер уже двійко дітей бігає...

Згадую кіносеанси в нашому сільському клубі:

– Та й у нас усі мої однолітки так думали... Тільки-но привезуть кіно в село, а ще й напишуть на афіші «Дітям до 16 років вхід заборонено» – о-о-о... То вже й назва не важлива – значить, кіно варте уваги. Усі дорослі поспішають до клубу, дехто зі своїми табуретками, бо місць бракує. Наб'ються, як оселедці – до бочки. А ми, дітлахи, обліпимо всі шпарини навколо клубу, стоїмо на плечах одне в одного й заглядаємо... Та й так усе село чекає, коли ж то шматочок того забороненого покажуть. А там уся радість – пару пристрасних поцілунків та оголене плече.

Віктор сміється.

– І в нас те саме було, куртка на ваті... Бачиш, хто його зна, чи Ленін із Крупською любов'ю займалися. Хоча він не красень, та вона як жаба з виряченими очима від базедової хвороби. Ні дітей не залишили, ні прізвища спільного не мали. Може, усім нам іще сильно пощастило, що на ту справу заборони нема – що скажете?..

Через багато років я дізнався, наскільки правий був Віктор: у Леніна ліва півкуля мозку, яка відповідає за любов і співпереживання, була уражена сифілісом. Він був здатен лише на почуття жорстокості, тому й видав тисячі наказів про вбивства й тортури. Відтоді людське життя на довгі роки почали вимірювати зрубаними в тайзі деревами, прокладеними метрами колій і тонами намитого золота з Колими. Так, ми живемо в країні найбільших конституційних прав і найбільших людських заборон.

Уже глупа ніч. Та гуртожиток замовкає десь аж о третій годині. Замикаємо двері на ключ, щоб ніхто не застукав і потім не доніс про те, що ми доволі часто робимо. Сьогодні вечір чергового одкровення. Присуваємося впритул до старого громіздкого радіоприймача. Валерій знайшов його на вулиці й відремонтував. Крізь страшний свист і тріск ми вловлюємо ворожі голоси радіостанції «Свобода» служби Бі-Бі-Сі. Мова, що проривається крізь радіохвильові глушники, проста й логічна. Ми дізнаємося про справжнє життя в Радянському Союзі: порушення прав людей, аварії поїздів та авіакатастрофи, розпусту радянських чиновників, прорахунки партійних вождів. Про це не говорять наші солодкоголосі й правильні радіо- й телепередачі. Про цю правду ніколи не напише газета «Правда». Потроху починаю розуміти, що мое село – це весь Радянський Союз у мініатюрі. Та, може, я ще не все знаю й помиляюся? Та й Бі-Бі-Сі, можливо, щось вигадує? Уже й не певен...

На другий день після занять біжу на Головну пошту відправляти листа. Зовсім скоро Новий рік. А значить, я побачусь із Катрусєю. Дуже, дуже чекаю того моменту... У голові вже сотня картин нашої зустрічі. Вони гарні та яскраві. Сутеніє. Швидко перебігаю через центр міста. Усюди чомусь потрапляють на очі закохані. У темній юрмі зіщуплених і похмурих людей вони як зірочки на нічному небі. Їм не холодно, і вони не поспішають. Замріяні усмішки й блиск в очах виділяють їх із безликого сірого натовпу. Я заздрю їм. Туга за Катею загрожує стати чорною депресією. На прохідній гуртожитку мене гукає баба Зіна:

– Красеню, а йди-но сюди, щось для тебе маю. Тільки пересунь-но спочатку ось це, – тицяє рукою з білим конвертом у бік громіздкої шафи.

Шафа швидко опиняється н потрібному місці. Злітаю сходами в радісному передчутті, розриваю дорогою конверт. Щасливий, з розгону скочу на ліжку. Розгортаю незвично маленький аркуш, пробігаю очима. Нічого не розумію. Перечитую знову й знову... Щось важке здавлює горло й наче перекриває дихання. Мое життя закінчилося. Спинилося тут і зараз. Білий аркуш – епітафія на моїй могилі. У голові гучний подзвін... Ні, я таки ще живий... Перше бажання – бігти. Прямо зараз, через ніч і відстань. Зриваюся й починаю збирати сумку.

– Малий, ти куди проти ночі? – відривається від конспекту Валерій. До нього долучається стурбований Сергій:

– Андрію, у тебе все гаразд?..

Та я втратив дар мови. Мене лихоманить. Гроші. Потрібні гроші.

– Хлопці, позичте грошей. – Голос якийсь здушений, наче не мій.

Усі шукають – ледве назбирується два карбованці. Мало, дуже мало. Та я доїду туди, куди вистачить грошей, а далі піду пішки.

– Зайцю, послухай мене, – перегороджує вихід Віктор. – Нехай ти поїдеш не зараз, а через два дні, у суботу. Грошей тобі назбираємо. Та й практичне з анатомії завтра, не можна його пропускати. З інституту вилетіти легко, ти ж знаєш...

Та я бачу перед собою тільки двері. Мені треба побачитися з Катею зараз. Іду напролом на двері за спиною друга. Віктор зітхає:

– Ну, вибач, малий... Змінюватимемо твій емоційний стан через зміну фізичного, куртка на ваті...

Сильний удар по обличчю чомусь не дивує й не спиняє мене. Другий, третій... Валерій із Віктором вкляли й притиснули мене до ліжка. Борсаюся, та вони сильніші, чортяки. Ще й тут я безсилий. Валерій бере мого листа. Читає вголос. Значить, я все прочитав так. Вибухаю плачем. За півгодини тремтячими руками тримаю повну склянку вина. Душевний біль трохи притуплюється, та сльози самі течуть з очей. Віктор стурбовано переглядається з Валерієм, дістає свій круглий срібний годинник на ланцюжку й ритмічно розхитує його переді мною. Щось говорить... Усе пливе, і мій біль кудись зникає.

Рана в моїй душі не гоїться. Хоча хлопці переконали мене, що не варто боротися за ту, яка зробила вибір не на мою користь, усе не можу забути отих трьох фатальних речень: «Я люблю тебе. Та обставини склалися так, що я виходжу заміж. Прийми все так, як є...» Клята відстань. Колись не розумів, що означають слова «випробування часом», «випробування відстанню»... Тепер знаю. Зусиллями волі сам намагаюся змінити свій психічний стан через зміну фізичного, спасибі Віктору за науку. Щоранку відтискаємося з Валерієм від підлоги й робимо стійку на голові. Поки що натягнута усмішка поступово притягує звичні барви життя й повертає інтерес до нього. А ще рятуюся вивченням анатомії: усі органи, більш ніж двісті кісток і шістьсот тридцять дев'ять м'язів, їхні розміри, взаємне розташування, з'єднання, функції, назви латиною...

Періодично проскакує думка, що людина – математично довершена біологічна машина, яку сконструював вищий розум. Якихось два мільйони років існування біологічного виду людини розумної – надто малий відтинок часу для такого досконалого еволюціонування. Може, цього достатньо для зміни поведінки й дзюбів у тих в'юрків на Галапагоських островах, що надихнули молодого Дарвіна на теорію еволюції видів, та стосовно функціонально досконалої людини конче мала відбутися лише якась біологічна революція. Та й, правду кажучи, голову інколи відвідують доволі гнітючі фантазії на тему еволюції видів. Якщо поведінка й зовнішні умови є чинником мінливості видів, то мої майбутні діти й онуки, народжені в СРСР, повинні вже значно швидше писати ленінські зошити, не всміхатися, ходити строем, починаючи з дитячого садка і, не роздумуючи, віддавати життя за комуністичні ідеали. Напевно, головний мозок буде один, і він міститиметься в головній голові країни. У всіх решти через невикористання він атрофується. Прощайте, роздуми... Плюс зсутулена поза раба – здрастуй, видова деградація, привіт, мавпо советікус. З'їжджаю з глузду, здається...

Назад, до анатомії. На практичних заняттях виловлюємо з ванн, наповнених формаліном, то руку, то ногу й ретельно препаруємо їх. Задубілі волокна тканин відкривають таємниці розташування й кріплення м'язів, нервових волокон, каналів, борозен, горбиків і просторів, таких важливих для хірургії. Хірург – це сапер у медицині, його помилка, навіть найменша, завжди вдаряє по організму. Кожен із нас багато разів заносить скальпель над потрібним місцем і повторює до міліметра точні рухи ним. Пам'ять наших м'язів підкаже потрібний рух у потрібний момент. На живих тканинах усе буде значно складніше через постійний притік крові. Похмілля, захворювання щитоподібної залози, хвороба Паркінсона, нервові розлади чи й банальне хвилювання – ти вже не хірург, не стоматолог... Хіба що терапевт. Тремтіння твоїх рук – зачеплені нервові волокна, перерізані сухожилля, погано зашита рана, розрізаний бормашиною язик. Байдуже, що ми майбутні стоматологи. У разі якихось небезпек ми можемо стати військово-польовими хірургами. А небезпеки такі існують: у кожному номері «Правди» чи «Огонька» хоч карикатурно, та змальовано головного ворога – США. Дві наддержави давно змагаються за першість у випробуваннях атомної зброї, освоєнні космосу та поширенні впливу на інші країни. Перед кожним заняттям викладач ставивить нас у шеренгу й наказує заплющити очі й витягнути руки. Виявляє тих, у кого тремтять кінчики пальців. Завжди говорить приблизно те саме:

– За таке не виганяють з інституту. Та якщо ви хочете бути гарними лікарями, маєте розуміти, що ваші руки дуже цінні. Ви віддаєте їх на служіння людям. Тож

як не хочете когось скалічити – не пиячте, не влазьте в конфлікти й добре спіть. Якщо добре спите, не пиячите, не дратуетесь, та руки все одно тремтять – поки не пізно, змініть спеціалізацію.

Ми розглядаємо безліч рентгенівських знімків. На них уже безпомилково бачимо, де стопа балерини, а де – водія вантажівки. Уміємо визначати вік людини. Знаємо схеми м'язових і фасціальних шарів. Сотні рисунків оселилися в товстих зошитах. Тисячі латинських слів міцно засіли в голові. Ідеальні знання мають зростися з ідеальним умінням, як сіамські близнюки. Одне без іншого не варте нічого. Кожен із нас – це стрілка на вагах виживання пацієнта. Помічник одного з двох янголів – хранителя чи смерті. Щодня помалу ми наповнюємося важливими знаннями. Звичний алгоритм життєвого шляху: мета велика, а кроки маленькі. У медичній науці немає поділу на важливу й несуттєву інформацію. Значення має все.

Навчання забирає дуже багато часу й енергії. Постійно хочеться їсти, особливо взимку. Додому кожному з нас далеко, а стипендії вистачає лише на тридцять повних обідів. Та четвер для всіх нас голодний день. У країні, де виробництво всього розраховано й сплановано згідно з нормами споживання, мало хто в курсі того, що не можна з'їдати більше від ста з чимось грамів м'яса на день і менше ста грамів масла... Постійно хтось невтаємничений із більшим апетитом з'їдав мої й моїх товаришів м'ясо, масло та ковбасу. Усе це, як і майонез, шампанське і взагалі все смачне та якісне, – дефіцит. Щоб придбати ці товари, потрібно вистояти в довжезній черзі. Наша країна – країна довгих черг. Знайти таку чергу – теж везіння. Люди, які йшли містом і бачили чергу, спочатку ставали в неї, а вже потім запитували: «Що дають?..» Безліч часу всі ми проводимо в чергах. Партійні очільники країни, щоб прогодувати населення, придумали рибний день. У четвер в усіх кафе і їдальнях м'ясного нема зовсім. В'їдливий рибний запах лине містом. Четвер у нашій кімнаті – хлібно-бубликовий день. Добре, що хліб іще не є дефіцитом... У суботу ввечері йдемо розвантажувати вагони. За ніч два вагони на трьох. У неділю ми дуже втомлені, але ситі. Уже й не знаю, чого більше в цій ситуації – плюсів чи мінусів. Усе навчання тоді зводиться до ледачого перегукування між ліжками:

– Вікторе, як твій трапецієподібний м'яз? Мені мішки його геть розчавили...

– Ох, Андрійку, у мене він іще так нічого, а от задня група м'язів у тазостегновій області, куртка на ваті... Ну та так: ти носив, я нахилився й складав... Валерію, у тебе м'язи ніг мають найбільше боліти, так?

– Так і є... А ще *gluteus maximus* [1 - Великий сідничний м'яз (лат.)...]... Завтра на парах хіба стоятиму...

Сергій не ходить із нами. Йому батьки передають гроші. Він добряк і часто нас підгодовує, та не хочеться цим зловживати. Хлопець сором'язливо всміхається, слухаючи скарги перемучених товаришів...

Наш Віктор – генератор ідей зі студентського виживання. Кілька разів використовував він свій дар гіпнотизера: спочатку уважно дивився продавчині в очі, потім простягав дрібну купюру, набирав повно вина й отримував велику решту. Ми йшли, не обертаючись, і спина в мене горіла. Валерій незмінно бурчав: «Ну ти і гад, Вітька». Удома вино розвіювало сором. Тверезими ми довго минали місце гріхопадіння й намагалися вигнати спогад про те наше свинство з пам'яті.

Скоро весна, і в нас пробуджуються прадавні інстинкти. В один із таких днів, спостерігаючи нашу ранкову зарядку, Віктор замислено видав:

– Гарні ми чоловіки, хлопці... Кожен як Аполлон, бог краси й кохання. Поки не одягнемось. Бо одяг в нас такий, що вся та краса до лампочки... Треба до весни змінити вигляд, – закінчив несподівано й ефектно клацнув пальцями...

Ми з Валерієм переглянулися.

– Мій мене влаштовує, – буркнув старший товариш, натягуючи светр, який зв'язала йому мама. – Те, що ми носимо на обличчі, говорить набагато більше, ніж наш одяг.

– Нецікавий ти, хоч ніби й людина мистецтва, куртка на ваті. Так ти підсилюй ефект: промовляй і обличчям, і одягом, – обурився Віктор. – А ні, то ще б кожуха зі своїх домашніх кріликів надів і так виліз на сцену до Восьмого березня. Ти ж не забув, що ми тоді виступаємо? І всі дівчата мають бути наші?..

– Я з тобою, Вікторе, – підтримую нове починання друга.

– О, малий, ти нарешті ожив! Індіанець Красивий Чорний Заець виходить на стежку кохання! – пафосно проголошує Віктор.

Сергій прокашлюється й несміливо подає голос:

- І про мене не забудьте...

- О-о-о, «в сім'ї новій, вольній» більшає членів, - знову дивується Вітя. - Наша кімната явно буде чемпіоном із розбитих дівочих сердець! То що, Валерію, ти з нами?

- З вами, з вами... - сміється зовсім неконфліктний профорг.

У мене ніколи не було багато одягу. І в батьків моїх теж. Кожна обнова, придбана для кого-небудь із членів сім'ї, діставала поважний статус «Буде на вихід». Сукня, костюм, штани з цієї категорії одягали на 1 травня, 7 листопада й Новий рік. Вони пахли нафталіном і швидко втрачали зв'язок із параметрами фігури. Дві красиві квітчасті хустини мама завжди прасувала зі словами: «Колись вдягну. Буде на потім...» - і ховала в найглибший куток шафи. Усе життя нагадувало якийсь відкладений на потім сир. Мені й на думку не спадало просити в батьків якийсь новий одяг. Та й не зрозуміли б мене: е штани, е сорочка. Усе в них на місці: рукави, гудзики - чого хотіти? Аби лишень чисте було...

Не рахував, скільки ми розвантажили вагонів. Найбільше було шкода Сергія. Та його героїчні потуги були гідні поваги. Віктор сказав, що маємо піти на зустріч з однією блатною дівчиною, яка обмінює наші карбованці на чеки. А опісля омріяна «Берізка» зробить із нас красенів Голлівуду. Дорогою заходимо до велетенського універмагу. Довжелезні ряди з костюмами, сорочками. Усі однакового кольору, крою, з тієї ж тканини, відрізняються тільки розмірами. Тисячі мовчазних і зосереджених жінок із року в рік байдуже, наче роботи, шують їх на однакових машинках, а ввечері поспішають до своїх однаково одягнених дітей і чоловіків, що на однакових диванах шукають правду свого сумного життя в газеті «Правда» і чорно-білому телевізорі. Телевізор далекий від кольорів життя. Там усе просте й зрозуміле, адже у світі є лише чорне й біле: правда і неправда, друзі і вороги, правильне і неправильне. Магазин відлунює думки телевізора. Основне в одязі - функція, і це правильно. Скромність прикрашає людину - цього достатньо. Не треба нічим вирізнятися, це не по-радянськи. Усі, хто вирізняється, - стиляги-американофіли, а від такої позиції й до зради батьківщини недалеко...

До радянського одягу пасують лише сумні й змучені обличчя. Тих, хто перебуває в депресивному стані й носить такий одяг, легше зомбувати потрібними думками. Збоку спокушає покупців стометрова шеренга чорних кострубатих тифель однакового фасону, за ними аж до стелі височіє кучугура гумових чобіт. Це найбільш популярний товар серед покупців-селян. Засіб виживання серед забутого богом і керівництвом країни бездоріжжя. Згадую, як Віктор змінював мій емоційний стан через фізичний – биттям. Ці сорочки, мешти, костюми – не просто одяг і взуття. Вони мають змінити внутрішній світ радянських людей: від однаковості зовнішньої до внутрішньої.

– Ми ж не хочемо, куртка на ваті, бути як курчата з інкубатора. Що скажете, хлопці? – підсумовує огляд Віктор. Поспішаємо на місце зустрічі.

На нас чекає гарно одягнена білявка.

– Привіт, хлопці! – Нам усміхається моя однокласниця Таня Вергун.

Неподалік за ходом зустрічі спостерігають двоє арабів. У тісному колі ми віддаємо Тані наші «вагонні» гроші в обмін на інші, небачені досі з написом «Чеки», що дозволяють нам скупитися у валютному магазині. Магазины з романтичною назвою «Берізка» – це солодка мрія всіх модників і модниць Радянського Союзу. У них є якісні першокласні сукні, сорочки, костюми, мешти й навіть справжні фірмові джинси. Їх повіdkривали для того, щоб за здирницьким курсом цивілізовано вилучати валюту в іноземних студентів, моряків далекого плавання, дипломатів і туристів. Радянський Союз – закрита для всіх інших країна, як для в'їзду, так і для виїзду. І для всіх валют світу також. Однак ми дуже хочемо гарно виглядати. Шлях до цього один – незаконна купівля валюти в тих, хто її має й хоче продати вигідніше, ніж у банку. Таня дуже ризикує: вона валютниця, і це тяжкий злочин. Ми всі його співучасники. Таня теж хоче гарно виглядати. Вона дарує нам усмішку й неквапно відходить. Я не стримуюся:

– Таню, зачекай... – Підбігаю й наважуюся таки спитати: – Чи ти, бува, не знаєш, що там із Катєю?

Таня знизує плечима.

– Та заміж вийшла. Щоправда, яюсь дуже несподівано й швидко... На весіллі, казали, чогось плакала... Стрес дістала чи що там – не знаю деталей... Бувай,

Андрію. Рада була тебе бачити...

Почуте роз'ятрює свіжу рану. До самісінького магазину я мовчу. У вузькій вуличці навпроти пам'ятника Міцкевичу сховався найбажаніший і найнедоступніший магазин Львова. Заходимо, мов до музею. На полицках поштучно розкладений одяг вабить своїми небаченими кольорами та якістю. Дівчата-продавчині привітні й вродливі. Продавець усміхається! Королева прилавка йде до нас! Ці таємничі чеки дійсно стали перепусткою в небачений досі світ. Нам і нашим грошам тут були раді. Зняковіло передивляємося цінники. Стає зрозуміло, що вагонів ми розвантажили замало. Не хочеться, щоб до нас перестали всміхатися ці елегантні дівчата. Робимо вигляд, що нам не підійшли ні штани, ні костюми. Наша напускна чванливість – захист від зовнішньої атаки на пониження самооцінки. Кожен із нас власник мізерної суми грошей. Усвідомлення цього й так уражає чоловіче его. Сюди вартувало насправді прийти хоча б для того, щоб знати, скільки потрібно заробляти в майбутньому. Усі купляємо по сорочці та галстуку й із сумним туманом фетишизму в очах виходимо з магазину. Нас випускає чоловік із холодним і зверхнім поглядом. Уперше я побачив охоронця в магазині.

– Отак, хлопці: і гроші ніби маєш, і магазини, і країну велику, а купити того, що треба, права не маєш. Гарні речі від простих людей охороняють. Гроші, виявляється, не ті... А чи люди не такі... А може, уся країна не така? – роздумує Віктор.

– Тихіше ти, філософе. Коло тебе і нас упізнають, і житло безкоштовне дадуть... І форму в смужку, з номером. Тоді й універмаг за щастя матимеш... – вистуджує товариша Валерій, оглядаючись навсібіч. Ну вулиці й справді без діла стоять якісь непримітні чоловіки з газетами.

Сьогодні в нас складний залік із патологічної анатомії. Потрібно знати не лише варіативні значення того, що прийнято за норму в людському організмі, а й пояснення можливих причин патологічних змін. Тисячі хвороб чатують на людину. Симптоми деяких дуже подібні, а лікування різне. Спостережливості та увага лікаря тут надважливі. Дорогою ще раз прокручую в голові латинські назви й цифрові показники. Заходжу до невеликого кабінету Тетяни Василівни. Професор піднімає голову з акуратною гладенькою зачіскою й уважно вивчає мене.

– Доброго дня, Тетяно Василівно! Можна?.. – По очах бачу, що чимось уже розчарував.

– Давайте залікову, Зайчук. Сідайте, – указує на крісло навпроти. Довго мовчить, гортає заліковку й вивчає мої досягнення. Про щось розмірковує й нарешті запитує з цікавістю у великих карих очах: – То за той навчальний рік, що ви провели у Львові, де вже встигли побувати?

– Правду кажучи, е-е-е... – розводжу руками зі щасливою й дурнуватою усмішкою, – на Личаківському цвинтарі хіба що...

– Зрозуміло... – зводить брову професор. – Чи ви знаєте, Андрію, що гарний лікар – це не лише ходяча медична енциклопедія? Хто його зна, де мають стояти його загальна ерудиція й особисті культурні надбання – попереду медичних знань чи позаду. Ваш контакт із пацієнтом... Розумієте, про що я? – допитливо дивиться на мене Тетяна Василівна.

Киваю на знак згоди... Професор продовжує:

– Блиск в очах пацієнта дуже важливий. Коли він є, то є й шанси на одужання. Ви розмовляєте з хворим про його захоплення, уподобання, а цікавість в очах дає вам сигнал: людині краще... Чи гірше... Ви поспілкувалися день, другий, третій. Аналізи можуть бути однакові, та ви з розмови краще розумітимете перебіг хвороби та способи її лікування. То про що ви, Андрію, розмовлятимете з хворими? – несподівано закінчує Тетяна Василівна.

Ніяково чухаю потилицю й не знаю, як вийти із ситуації. Нарешті в голові проблискує ідея:

– Про кіно. Кіно люблять усі... Про якусь цікаву статтю.

Професор зажурено хитає головою.

– Не смішіть мене, Андрію. Цікава стаття? У котрій із наших газет?.. Одне словом, не маєте ви про що поговорити. Це на ліжку вони хворі, а насправді – інженери, колгоспники, учителі, митці. Наскільки ви цікаві собі самому, настільки будете цікаві і їм. А ви собі як, цікаві?

Ну й запитаннячка на заліку з патологічної анатомії... Тетяна Василівна подивилася на роботу думки, яка відображалася на моєму обличчі, і простягнула заліковку.

- Сходіть на виставу в театр імені Марії Заньковецької. Зараз там такий гарний спектакль іде - «Доки сонце зійде, роса очі виїсть»[2 - «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» (1903) - психологічна драма українського письменника й театрального актора М. Кропивницького.]. Сходіть, Андрію, - не пожалкуєте. Прийдете - поговоримо...

- Доброго дня, Тетяно Василівно! - лунає ззаду приємний голос.

- О, доброго дня, мій улюблений аспіранте! Як твої мистецькі справи, Володю? - аж світиться радістю пані професор.

Я прямую із заліковкою до дверей. Чорнявий хлопчина з очима кольору весняного неба спішить до Тетяни Василівни з букетиком тюльпанів. Краєм ока впізнаю фірмовий одяг із «Берізки». Ну що ж, іду і я поєднувати мистецтво з патанатомією...

Вистава дійсно була цікава. Хоч і написана багато років тому, а наче вийнята з нашого життя. На сцені русофіл Гордій, що бив клинці до багатеньких дівчат, раз за разом видавав кумедні перли, які я мотав на вус: «Человек із капіталом всегда імеет настоящую хвізіономію у хорошій кумпанії». У мене була «настояща хвізіономія»: завдяки кремовій сорочці з «Берізки» я добре вписався в «хорошу кумпанію» глядачів. Сьогодні, як і колись, усі «хоч трохи-таки шурупалі по-руськи», а містянин Гордій уперто пропихав російську мову й культуру в село. Оті інтриги навколо кохання Оксани пробудили якесь сум'яття в душі. Та я відганяв думки про Катю: вона вже заміжня... Пихатий Гордій на сцені відверто зневажав селян, їхні звичаї. Виявляється, ще в таку давнину городяни ставили себе вище від селян. Цього мені ніколи не зрозуміти: місто без села як будинок на піску. Звідки та пиха? Місто завжди вважало й понині вважає себе головнішим. Навіть тоді, коли співає народні пісні, народжені в селі, одягає вишиванку, за якою іде в село, чи їсть сало, яке виростало зовсім не на балконі. Усе, що є в місті, починалося в селі. З його життєдайного джерела лине безперервний потік людей до міста. Через покоління містяни вже цураються села. Починають із мови, а далі з ентузіазмом шльондри продають усе, що продається. Як «його високомордіє» Гордій, що кожній багатій нареченій пропонував золотий перстень і звично освідчувався...

П'еса будила цікаві думки. Головні ролі виконували молодесенькі вродливі артистки, а в масовці були задіяні старші жінки. Я ловив заздрісні й недобрі погляди масовки на юні обличчя. Колись і вони, вродливі й життєрадісні, діставали лише головні ролі. Втрата привабливості перевела їх у масовку. Напевно, для них це трагедія. Кожна з тих жінок віддала б багато за повернення юнацької вроди. Тепер я починав розуміти, звідки береться так багато знервованих старших жінок у громадському транспорті, від спілкування з якими ніби б'є електричним струмом. Зате чоловіки-актори були, як налиті груші, апетитні й достиглі. Годинники по-різному цокали для жінок і чоловіків. Театр показував життя. Зрілість відбирає в жінок головну роль у почуттях чоловіків. А чоловікам у світі жінок, навпаки, пропонує її. У тому є й певний медичний підтекст, який я ще не до кінця осмислив, та для складання заліку, думаю, достатньо. Може, мені потрібно взяти приклад із Гордія й «поднести конфетов»?.. Та ні, це принизливо для викладача. Це сигнал, що я від неї чогось хочу чи купую оцінку. Це був би удар по людській гідності – і її, і моїй. Не навчуся я цього ніколи. А вартувало б у нашій країні...

– Доброго дня, Тетяно Василівно! Можна? – звично завмираю біля дверей у позі бабака-вартового.

Викладач переводить усміхнений погляд із мого обличчя на ноги й сухо киває головою. За нею сидить уже знайомий аспірант Володя і якимось цікаво всміхається. Хоч надворі дощ, та з мене не крапає... Нічого не розумію. Парасоля в коридорі за дверима, гм...

– Сідайте. Ну то як вам вистава, Зайчук? – Тетяна Василівна тримає заліковку в руках.

– Дуже сподобалася. Гра акторів і костюми чудові, пісні цікаві, я ще таких не чув...

Професор задоволено киває головою.

– Так, пісні там є гарні, а є просто цікаві. Оті російські й суржиком, що співає Гордій, вони ж таки не прижилися, зараз їх нема... А ви чули «Червону руту»?

– Так, звісно. Це улюблена пісня нашого гуртожитку, – захоплено відповідаю.

Тетяна Василівна обертається до аспіранта Володі.

– Бачиш, і твоя пісня вже стала народною... Познайомтеся, Андрію, це гордість нашого медінституту й моя особиста – Володимир Івасюк.

У мене завмирає серце. Так ось який ти, легендарний Івасюк! Та знаменитий композитор і просто вродливий юнак навіть ніяковіє. Я зриваюся на ноги й завмираю в шанобливому напівпоклоні.

– Мені дуже, дуже приємно! Я Андрій. Коли чую ваші пісні, ніби бачу своє карпатське село. Спасибі вам велике... І вам, Тетяно Василівно, за знайомство...

Викладач хитає головою й задумано крутить мою заліковку.

– Добре, що ви із села. А ще й карпатського, – переводить усміхнений погляд із Володі на мене. – Скажіть, Зайчук, а як вплинули історичні зміни в харчуванні людини на її анатомічну будову?

– Ми можемо говорити про явище акселерації й збільшення кількості хвороб, пов'язаних із порушенням обміну речовин. Вони змінюють розподіл речовин у тканинах та органах, спричиняючи накопичення жирових відкладень і зменшення частки м'язів. А це призводить до ослаблення опорно-рухової системи організму... – упевнено відповідаю на загалом просте запитання.

Тетяна Василівна уважно слухає.

– Добре, Андрію, добре... Дійсно, доступність їжі не тільки збільшила кількість людей на планеті, а й завдала їм чимало шкоди. Навіть у Біблії переїдання віднесено до гріхів... А що ви думаєте про картину Себастьяно Річчі[3 - Італійський художник доби бароко (1659–1734), Венеціанська школа.] «Перенесення ковчега царем Давидом до Єрусалиму»? – Викладач знову робить несподіваний поворот у складанні заліку.

Я заскочений запитанням зненацька. Івасюк відверто тішиться ситуацією. Тетяна Василівна знову простягає мені заліковку без свого підпису.

– Сходіть, Зайчук, до Львівської картинної галереї. Десять хвилин ходу звідси. Одна з найкращих у Радянському Союзі. Дослідіть зміну анатомічних особливостей у людині за якихось триста років. Та й із майбутніми пацієнтами-митцями матимете про що спілкуватися... Чи просто з дівчатами на побаченні. На все добре, – стримано й приязно прощається зі мною.

Ну та добре, сходжу ще й туди. Почуваюся Вінні-Пухом, що застряг у ході Кроликової нори. Ні вийти, ні зайти. Залік із патанатомії надійно тримає мене. На вулиці дощ. Згадую про парасольку, яку забув під кабінетом професора, повертаюся. Зустрічаюсь у коридорі з аспірантом Івасюком. Він плескає мене по плечу.

– Ти не переживай, Андрію: усе складеш як годиться. Ти просто сподобався Тетяні Василівні. Вона нецікавих людей нікуди не посилає. Бачить у тобі потенціал для розвитку. Ще будеш вдячний за ті екскурсії... А що, надворі досі дощ? Я без парасолі...

– Матиму за велику честь для себе й своєї парасолі супроводити вас, – галантно пропоную Івасюку.

– На «ти», Андрію, на «ти», – усміхається Володя, і ми виходимо під дощ, який мені сьогодні дуже подобається.

– Мені потрібен саксофоніст на один виступ, а то мій захворів. Ти часом не знаєш котрогось? – запитує Володя.

– Знаю, навіть живу з ним в одній кімнаті, Віктором звати. Як заведе мелодію – усі дівчата його.

– О, значить, гарний музикант. Мені такий підходить, – сміється Володя. – Ходімо швиденько, познайомиш мене з ним...

Баба Зіна не хоче пропускати мого нового знайомого, і лише серенада Володі розчулює вахтерку.

– Привіт, хлопці. Це Володимир Івасюк, – представляю сусідам у кімнаті нового друга.

Усі ошелешено мовчать, застигнувши з розгорнутими конспектами на колінах.

– Ну, хто тут із вас Віктор-музикант? – питає всміхнений хлопчина.

Віктор першим віднаходить дар мови:

– Та тебе треба на руках носити, як єгипетського фараона. За ті пісні про кохання. А то все навколо мура ідейна... Віктор, – простягає руку, – саксофон.

– Дуже приємно, Вікторе-саксофон. Якби ти знав, як мене пісочать за ту любов у деяких кабінетах і наворачують до мури ідейної... – Івасюк щиро сміється й закочує очі. – Зіграй мені щось.

– Валерію, гітара, – командує Віктор.

Удвох вони починають грати «Червону руту». Володя уважно слідкує за тональністю й ритмом, нарешті починає співати. У Сергія захоплено блищать очі, які через скельця окулярів видаються величезними. Я заплющую очі й подумки злітаю над Карпатами. Пісня несе потужний сигнал молодості й кохання. Вільного, нестримного й вічного, як гори. Я наче лечу над горою Пікуй, бачу маленьку хатинку бабусі. Десь там, під смереками, блукає мое кохання... Пісня закінчилася, Володя задоволений.

– Добре, хлопці. Шкода, що мені тільки саксофоніст потрібен... Та, думаю, десь колись принагідно ми з вами щось разом утнемо, гаразд? Приємно було з вами посидіти, та часу в мене обмаль. Проведи мене, Вікторе, дорогою перетремо тему, – швидко одягає гарний плащ під пояс і йде до виходу. У дверях обертається. – Андрію, забув тобі дещо сказати. Сподіваюся, ти бачив килимок біля кабінету Тетяни Василівни? Ото для неї індикатор вихованості студента. На ньому треба загальмувати й ногами шур-шур, ніби ти додому заходиш, зрозумів?..

Я б отут і жив. Постійно. Не виходячи нікуди. Навіть поїсти. Ситий був би, вбираючи кольори й відтінки трьохсотлітньої селери, завжди свіжих риб, мідій, винограду з полотен голландських художників. Потребу в спілкуванні задовольняв би, розмовляючи з надійним другом – усміхненим Франческо Бартолоцці[4 - Італійський гравер, член Королівської академії мистецтв (1727–1815).], якого намалював Рафаель Менгс[5 - Найвидатніший німецький

художник доби класицизму (1728–1779)]. Щовечора бігав би освідчуватися в коханні завжди юній і прекрасній Катерині Стаженській на двометровому полотні Франсуа Жерара[6 - Французький художник і графік доби класицизму та ампіру (1770–1837)]. Може, вона ожила б і ми б навіть кохалися в оцій обителі вічної й бездоганної краси. Наші діти були б такі ж гарні й милі, як діти художника Матейка[7 - Ян Матейко (1838–1893) – польський художник, майстер визначних живописних полотен на історико-патріотичні теми.]. Наше щастя тривало б вічно... Я ходив картинною галереєю серед досконалості, яку створили люди, що не помічали бруду ні земного, ні людського. Вони мали великий талант бачити й передавати лише красу. І ця будівля теж створена насамперед для краси. Ніхто в нашому селі не будував оселі з високою стелею: даремна витрата деревини й втрата тепла, що йде вгору. Хата має бути затишна й тепла, наче нірка. Цей палац інакший. У маленькій хатині й усі думки приземлені – про те, щоб було добре тілу, а в отаких високих будівлях добре розмірковувати про щось духовне й вічне. Почуття голоду, з яким я зайшов сюди, уже понад дві години мовчало. Я всотував барви, стилі, епохи. Якби я міг повернутися в часі на рік і в мене, випускника, хтось спитав, ким я хочу стати, то я відповів би: «Художником»...

Лише зміна освітлення привела мене до тями. Уже вечоріє. Літня поставна жінка в одному з великих залів підходить і стиха мовить:

– Ви, юначе, тут уперше, бачу. Вас часом не з медінституту прислали?

Я широко всміхаюся. Подумки віддаю належне своєму викладачеві: «От Тетяна Василівна, от молодець! Правильно кує медичні кадри!» Киваю.

– Так, із медінституту. Казали одну картину добре роздивитися. Та ви знаєте, тут мене все так вразило, що я вже й забув, яке то полотно...

Музейний працівник із розумінням хитає головою.

– Ходіть, я вам покажу. Це дуже талановитий живописець Венеціанської школи... Себастьяно Річчі жив майже триста років тому... – розповідає дорогою. – Ви знаєте, що таке ковчег?

– Той, що Ной збудував для порятунку від потопу? – згадую давно забуті епізоди таємного читання Біблії вдома.

– Так, є ковчег-корабель, який створив Ной, а є ще скриня, призначена для зберігання кам'яних табличок із десятьма заповідями, які Мойсей отримав від Бога. Ви, напевно, з ними не знайомі... – зітхає жіночка й зупиняється.

– Чому ж, знаю.

Жіночка нічого не відповідає, тільки приємно всміхається й легким дотиком до плеча прощається зі мною. Залишаюся наодинці з полотном. Чесно, якби не акцент саме на цій картині, я б ніколи не звернув на неї особливої уваги. Приглушені природні кольори вечірньої пустелі. На тлі клаптика сірого вечірнього неба білий янгол, що дивиться на хмару, за якою криється Бог. Видно лише його руку, що вказує на скриньку. Ковчег стоїть на підводі, запряженій двома білими волами. Ліворуч від підводи панують радість і веселощі. Цар Давид грає чи то на арфі, чи то на якомусь іншому, невідомому мені інструменті. Навколо нього танцюють жінки й чоловіки. Праворуч кипить якась робота: несуть хворого чи мертвого... тягнуть худобу... приносять жертву... Це ескіз – незавершена картина. А може, у тому є сенс? Щоб глядач додумав недомальоване сам? Як відкритий фінал у фільмі чи цікавій книжці, що дає простір для твоїх думок і мрій?.. Відходжу на відстань. Знову присуваюся ближче.

Ну що ж, почнімо зі зміни пропорцій. У всіх чоловіків м'язисті тіла: люди багато фізично працювали й не споживали великої кількості їжі, багатої на жири... Навіть цар Давид навряд чи харчувався повноцінно – кожен м'яз виділяється. Не жирував – це точно. І працював фізично – це однозначно: не завдяки ж спортзалу такий м'язистий. Видно, що тоді в царів як влади було більше обов'язків, аніж привілеїв. Зараз усе навпаки... Жінки стрункі та з гарними формами. Можна визначити зріст людей, орієнтуючись на висоту волів, та не знаю, яка це порода. Гм... Для чого ж я вивчаю саме це полотно?.. Знову відходжу. І нарешті починаю бачити геніальний задум художника й моєї любої пані професора. Швидко дістаю з кишені невеличку лінійку, яку після математичного осяяння завжди тепер ношу із собою. Блискавично перемірюю всі параметри, подумки виконую ділення – усе збігається. Художник не просто намалював картину, враховуючи правило золотого перерізу. Цей принцип був витриманий усюди: у співвідношенні неба й землі, у людських пропорціях, а найголовніше – у розподілі правої й лівої частин полотна. Та, на якій панували веселощі, займала 62 відсотки, а та, де були змальовані хворі, похмурі люди, побої й жертвоприношення, – 38. Напевно, це і є межі гармонії людського життя. У кожного в ньому трапляються і світлі, і темні моменти. Ніхто не безгрішний.

Як і всі, я свято вірив у просвітленість давніх людей. Річчі знав щось таке, що дозволяло впевнено балансувати між світлою й темною сторонами. Між добрими вчинками й тими, через які потім шкребе в душі. Недарма золоту пропорцію називають божественною. Бог же теж робив вчинки, які аж ніяк не можна назвати гуманними. Особливо коли насилав кари на давніх єгиптян. А людина ж створена за образом і подобою Бога... Не дивно, що Його не видно на картині. Кожен має сам створити Бога в собі через заповіді. У житті головніше давати, аніж брати. Ось чому показана тільки небесна рука з-за хмари.

- Доброго дня, Тетяно Василівно! - Щиро радий бачити свого прискіпливого викладача. Підшви тufель вправно контактують із килимком - шур-шур. - Можна?

Тетяна Василівна, схоже, теж рада мене бачити.

- Доброго дня, Андрію! Ну що, готові до заліку?

Упевнено всміхаюся.

- Думаю, що так. Хочу подякувати вам за те, що направили мене до картинної галереї. Вона дійсно чудова. А картина Річчі безцінна, справді.

Тетяна Василівна зацікавлено дивиться на мене.

- І що ж ви там знайшли, Андрію?

- Я там знайшов межу, за якою розпочинаються людські хвороби.

Професор здивовано підносить брови.

- Ну, здивуйте, Андрію... Такого мені ще ніхто не казав після її оглядин.

- Ось людські емоції: гнів, заздрість, страх. Вони ж є виявом роботи гуморальної системи організму, правильно? І за сильних чи тривалих стресів гормони, що супроводжують негативні емоції, руйнують тіло. Так от, людина, щоб не захворіти, має переживати обмежену їх кількість. У житті має бути приблизно вдвічі більше позитивних моментів - і за силою впливу, і за кількістю. Тоді гнів,

страх, заздрість розчиняються в позитиві й не завдають ударів хворобою. Кожна хвороба – це сигнал організму, який закликає уважно придивитися до свого життя: а що в тобі не так?

– Та ви філософ, Зайчук! Це, взагалі-то, точка зору давньогрецьких медиків.

– А ще так думає моя бабуся: «Ноги болять – не туди йдеш, живіт – забагато їси. Голова – не те думаєш». І ви знаєте: вона не хворіє. Вона вчила мене завжди всміхатися, за будь-яких обставин. На картині цар Давид, від якого пашиють здоров'ям, теж усміхається. У нього піднесене догори обличчя: цар наче не помічає тих неприємних речей, що відбуваються неподалік.

– Так, у житті важливо не звертати уваги на те, що б'є потім по твоєму здоров'ю. Ви праві. Ну що ж, Андрію, маєте свіжий погляд на відомі речі. Тепер я спокійна за ваших пацієнтів, – заповнює залікову книжку Тетяна Василівна. – І знаєте що?.. Обов'язково відвідайте кінотеатр «Львів»: там гарний кінофільм показують, – простягає книжку.

– Обов'язково сходжу, – нахиляюсь і цілую руку Тетяні Василівні. Вона не просто розумна, а мудра жінка. І добре, що поганяла мене. Залік, що став каменем спотикання, допоміг мені багато що осмислити. Тепер знаю, що, коли доля кладе на дорозі камінь, вона хоче, щоб його використали для зведення будинку... Ми розсталися друзями.

Інколи мені здається, що час не стала величина. Він по-різному плине, коли думаєш про різні речі. Радість і щастя стають миттями, болі й розчарування – вічністю. Думка про те, що я не зустріну нікого, досконалішого від Каті, спричиняла цілковиту зупинку часу. Тема стосунків стала в моїй душі островом, на якому зневажене давнє кохання було закопане в потаємній печері, а нове стало табу. Десь на цьому забутому острові летаргічним сном Білосніжки спала моя здатність кохати. Я оминав цей закуток свого ества, бо боявся нового розчарування. Коли блукав вечірнім Львовом, зустрічав десятки казкових красунь – струнких, довгоногих, що наче зійшли з полотен найкращих майстрів пензля. Вони милували око довершеністю, яку породили сила пристрасті й кохання та поєднання генів українців, поляків, вірмен, євреїв та угорців. Не лише божественна пропорція робила бездоганними їхні тіла, а й печать інтелектуальності й духовності на обличчях. Я міг довго милуватися їхніми

жестами, мімікою, ходюю, та моє серце мовчало. Можливо, потрібно було взяти приклад із просунутих хлопців Львова, та суто зовнішне не моє.

У моду саме входили сильно розкльошені штани. Ширина штанини знизу досягала п'ятдесяти сантиметрів і більше. Найбільші відчайдухи від моди ще й підшивали до країв того дива різнокольорові лампочки, від яких до кишені тягнулися тоненькі дроти. Коли потрібно було вразити дівчину, що проходила повз, легеньким порухом руки замикали клеми на батарейці – і штани спалахували знизу кольоровим мерехтінням.

У Львові все навколо дихало молодим дивакуватим залицанням і пристрасним бажанням кохання. Входження в його світ кожен розумів по-різному: дівчата – як довге тупцювання в передпокої душі, а хлопці – як максимально швидке просування в обитель тілесну. Навчання в інституті створювало найкомфортніші умови для поєднання чоловічої нетерплячості й жіночих вимог до платонічної складової кохання. Удень милі зустрічі під час навчання й приємне спілкування-залицання, уночі логічне продовження всього цього. Так, як і передбачає українська мова: день – чоловік, ніч – жінка... Ми із Сергієм лише спостерігали, як перед старшими товаришами по кімнаті капітулюють усе нові дівочі серця й тіла. Валерій і Віктор були гарні, щирі, сильні. Їхні музичні інструменти промовляли на вечірках численними мелодіями кохання, створюючи навколо хлопців необхідну романтичну ауру. Дівчата не могли перед цим встояти. Вони просто приходили самі, без зайвих слів, щоб віддатися красеням на скрипучому ліжку гуртожитку. Інколи ті звуки завдавали мені болю, а часом пробуджували заздрощі. Іноді в глибинах свідомості проскакувало бажання теж отак відірватися. І вже зовсім не важливо з ким.

Моє тіло дозріло до кохання й вимагало задоволення своїх потреб. Образ Каті віддалявся все більше. Ліки допомагають тілу, час – душі. Мислитель Платон вважав, що організмом людини керують три речовини – пневми з трьох найважливіших органів: мозку, серця й печінки. Легендарний Авіценна додав до цього переліку органів ще й четвертий – яечка. Усі мої пневми зібралися й десь там, усередині, потихеньку залікували душевну рану й почали будити мою Білосніжку.

Щоб пневма Авіценни стала солістом у цьому хорі, потрібен був іще якийсь поштовх. Він, як і годиться стовідсотково природному поклику, наздогнав мене навесні. Це був майже кінець другого курсу. У нас мала бути пара з фізкультури. У спортзалі добігала кінця волейбольна гра між дівчатами з лікувального

факультету. Якщо чоловічий волейбол видовищний, зі стрибками й виходами, то жіночий насамперед емоційний. У повітрі, здавалося, виникла електрична дуга над сіткою. Дівочі тіла з котячою спритністю металися майданчиком, вигукуючи інколи щось незрозуміле. Хлопці-одногорупники з цікавістю спостерігали біля стіни за перебігом цього спортивно-театрального дійства.

Я зігнувся, щоб зав'язати шнурівку. Удар м'ячем був настільки несподіваним і сильним, що моя голова теліпнулася, а всередині зацвірінькали десятки горобців. Шнурівка потьмяніла й розчинилася десь у тумані... Я потрапив до раю. Янгол схилився наді мною й ніжно гладив по обличчю. У його великих чорних очах бриніла стурбованість. «Який він вродливий...» – промайнула квота думка. Свідомість повернулася остаточно з двома дзвінками ляпасами по обличчю.

– Вибачити, аміго, вибачити... Так вийшло, – повторювала вродлива чорнявка наді мною.

Я встав. На мене з почуттям провини дивилася гарно збудована тендітна дівчина в білій тенісці. Я стріпнув головою й потер рукою чоло. «Треба ж таке... Сам винен...» – промайнуло в голові. Та красуня зачекалася на прощення.

– Ти мене вибачити?.. Чого ти мовчати?.. Що, що я маю зробити, щоб ти мене вибачити? – туркотіла поруч, позираючи на мене знизу вгору. Хлопці-одногорупники відверто потішалися із ситуації.

– Не продешеви, Андрійку, – напучував збоку Валерій.

– Сказати, що ти мене вибачити, ну! Що ще мені зробити? – повторювала красуня.

– Вийти за мене заміж, – видав несподівано для себе самого.

Хлопці збоку заіржали табуном коней і заплодували. Та дівчина не розгубилася:

– Добре, тоді ти мене вибачити? Ізабель, – простягнула невелику долоньку й усміхнулася так чарівно, що я подумав, що з нею й справді вартувало б одружитися, щоб бачити таку красу щодня біля себе.

Так у мое життя прийшла прекрасна Ізабель Корадо. Вона приїхала навчатися до Радянського Союзу з далекого острова Куба. У свідомості радянських громадян Куба була оповита романтичним ореолом свободи, мужньо відвойованої в найсильнішої й найбагатшої країни світу. Це було неймовірно, як перемога невеликої відважної пташки в бою з великим хижим орлом. Донині пам'ятаю цю карикатуру Бориса Єфімова в журналі «Огонек»: роздратований орел у зоряно-смугастому циліндрі тікає від набагато меншого птаха. Нам розповідали про кубинців-революціонерів як послідовників радянського народу. Я не міг збагнути, чим їм так сподобалося життя в нашій країні, але все одно це дарувало відчуття якоїсь спорідненості душ із далекими островитянами. Наш вуз узагалі був Ноевим ковчегом для студентів із тих країн, які чи то через сліпоту розуму, чи з розрахунку проголосили курс на побудову соціалізму чи комунізму. Якби наша Земля мала здатність до біологічного поділу, як клітина, то вже давно була б поділена між США й Радянським Союзом на автономні й несумісні частини. Вони відштовхнулися б у своїй непримиримій агонії й розлетілися б на відстань у тисячі світлових років. Відсталі, та хитрі країни, прагнучи прогресу, оголошували про підтримку СРСР. Або США. Кому що ближче за духом чи за відстанню. Або ж хто більше запропонує. «Двое б'ються – третій користає», – просте правило виживання післявоєнного світового ладу. Величезні кошти відривали від радянської економіки, щоб будувати заводи, електростанції, дороги, школи в далеких Індії, Монголії, Анголі, Ефіопії... Куба теж діставала великий шмат радянського пирога. Сотні тисяч студентів із «країн соціалістичної співдружності» також стали частиною цієї «братньої» підтримки. Інколи було дуже шкода їх, особливо темношкірих. «Диви, диви: негр!» – наче у звіринці, тицяли в них пальцями дітлахи й нерозумні дорослі, навіть не підозрюючи, що слово «негр» зрозуміле всім у світі й перекладається з португальської як «чорний»...

Наступного дня я перечитував конспект на лавці перед інститутом. Тепле квітневе сонце, ніжна зелень кленів, безтурботний сміх навколо. Хтось підійшов ззаду й на мить затулив мені очі руками.

– Андрі! – витончене личко Ізабель кокетливо притискається до моєї щоки. – Ти мене вибачити?

Від дотику її оксамитової щоки тану, як масло на сонці.

– Як твої справи, Ізабель?.. – дуже радий її бачити.

– Я думати, Андрі, що ти і я... запросити мене в кіно! – бісики стрибають у чорних очах дівчини.

– Звісно, Ізабель. Я запрошую тебе в кіно. Сьогодні о сьомій. Ти в якому гуртожитку живеш?..

Вона гарна: коротка квітчаста сукня, розпущене густе чорне волосся контрастує з ніжною білою шкірою. У кінотеатрі довірливо тримає мене за руку. Стискає її, переживаючи за героїв фільму. Я не розумію, про що кіно. Усередині мене народжується бажання захищати й оберігати цю дівчину. Хочу оточити її ласкою й теплом. Тримати весь час отак за руку. Милуватися кокетливою усмішкою. Чути милі, неправильно побудовані речення. Здається, моя Білосніжка прокинулася.

Відтоді ми з Ізабель майже не розлучалися. На літо записались у студентський будівельний загін. Їдемо в Тернопільську область будувати в мальовничій долині Дністра базу відпочинку для нашого медінституту. Місцевість навколо дуже нагадує краєвиди мого рідного села. Поблизу майже немає людей. Стрімкі пагорби, порослі кизилом і тереном, розсуває широкий Дністер. На схилах каньйону повно нірок берегових ластівок. Кажуть, що трохи далі за течією є й справжні печери. Живемо в наметах. Уночі у них холодно, а вдень спекотно. Тому ми не поспішаємо до сну: довго сидимо біля вогнища, бесідуємо й співаємо. За старшого в нас Валерій: він тямить у будівництві. Дівчат у загоні трое, вони куховарять. Провіантом і будматеріалами нас забезпечує Ігор Кіндратович із господарської частини інституту. Він завжди вифранчений і напахчений дешевим одеколоном. Схоже, що ще й недочуває, бо говорить надто голосно й дуже багато. Либонь, намагається вразити студенток своїм красномовством і при цьому наче облапує їх масним поглядом.

Наші дівчата, хоч і молоденькі, та вже знають споконвічну жіночу істину «Хто багато говорить, той мало робить», тому швидко зникають у разі його появи. Метушливий Кіндратович не дуже тямить у будівництві, зате добре засвоїв таблицю ділення: половина цегли з вантажівки завжди опиняється на його подвір'ї. Зовсім неподалік, у сусідньому селі, він зводить собі дачу. Ми встаємо зі сходом сонця й муруємо цегляні стіни. Десь о дев'ятій дівчата кличуть нас на сніданок. Після обіду, коли сонце починає немилосердно пекти, тікаємо в затінок і на воду. Це найкращий час для нас з Ізабель. Вона плаває найшвидше з усіх. Удвох наввипередки ми пливемо вниз за течією. Марно намагаюся наздогнати дівчину. Десь за півгодини кричу:

- Ізабе-е-ль! Я здаюся...

Вибираюся на берег. Дівчина сміється й біжить назустріч мені, розставивши руки. Струнке пружне тіло опиняється в моїх обіймах. Я люблю ці миті. Підхоплюю її на руки й кружляю над пахучими травами. Усе у світі притягується. Та сила нашого тяжіння дуже велика: ця дівчина – мій космос, мое сонце. Притуляюся до гарного обличчя. Її очі заворожують і кличуть. Наші поцілунки довгі й пристрасні. Та завжди настає момент, коли Ізабель притихає й раптово серйознішає:

- Ні, ще ні. Ще ні, Андрі...

Я поважаю її «ні» й чекаю того моменту, коли буде «так». На все має бути дозвіл – зайти в будинок, душу чи тіло. Скількох особистих і світових трагедій вдалося б уникнути, якби всі поважали хоча б кордони іншої людини. Ця неповага – далекий доеволюційний привіт, рудимент із тваринного світу. Це там відбувається жорстока боротьба за їжу, житло, самиць. Надможливості людського розуму тисячоліттями намагаються вийти з в'язниці тваринних інстинктів. Я поки що мало знаю людей, їхні стосунки, історію, та відчуваю, що світ міг би бути набагато досконалішим, якби ми не тиснули одне на одного. Шквал негативних оцінок, насильство, приниження – усе це забирає енергію й час в одних і робить безмежно нещасними інших. Кожен у світі людей і тюремний наглядч, і ув'язнений. Я не хотів би бути для когось тюремником. Та інакше ризикую стати довічно ув'язненим у багатьох тюрмах, найстрашнішою з яких може стати моя власна... Мої бажання не мають призвести до руйнування чийогось світу. І я не дозволю комусь топтатися в моєму власному. Гамую свою пристрасть холодною водою Дністра.

Узявшись за руки, ми йдемо в бік табору. З літнього різнобарв'я Ізабель виплітає величезний вінок. Він їй дуже личить. Десь там, на небесах, Леонардо да Вінчі, Себастьяно Річчі, Сандро Боттічеллі люто заздять мені й просяться назад на землю. Моя засмагла усміхнена Ізабель перевершила вродою їхніх найкращих моделей. З нею легко й приємно. Вона – це я. Я – це вона. Наші почуття схожі на переплетене коріння двох дерев, що зрослися між собою. Ми поступово стаємо одним цілим, і це додає сил і снаги до життя. Біля табору спиняємося. Кохана кладе мені на голову вінок і промовляє по-іспанськи:

- Guapo... Eres muy guapo... Me parece que te amo...[8 - Гарно... Ти дуже вродливий... Здається, я кохаю тебе... (ісп.).] – Відверто милується мною.

– Що, що ти сказала, Ізабель? – намагаюся дізнатися, та дарма: вона зі сміхом обертається й прямує до табору.

Нас уже виглядають: спека трохи спала, тож час повертатися до роботи. Стіни вже доволі високі. Ми стоїмо на риштуваннях. Звідси добре видно мою Ізабель. Час від часу вона енергійно махає мені рукою й усміхається. Бронзовий Валерій хитро мружить очі.

– Тобі тут рай, малий... Шалаш є, мила поруч... Ти маєш бути ситий коханням... А я б уже щось з'їв. М'ясного, і бажано багато.

Та вечере викликає в нас німе здивування: розварена вермішель щедро полита незрозумілим коричневим варенням. Ліля в маленькому віконечку кухні незворушно спостерігає за нашою реакцією, зводить вищипані брови й видає:

– Очень вкусно. Еврейское національное блюдо. Приятного апетита, мальчікі!

Завжди спокійний і врівноважений Валерій вибухає:

– Лілю, та де ти бачила єврея з молотком чи кельнею, твою дивізію?! Та при всій повазі до тебе й до твоєї національної кухні дай нам нормальну калорійну білкову вечерю для вимучених роботяг!.. І чим ти то полила? Краще не відповідай! – кинув спересердя ложку.

– А где я вам мяса возьму? – обурюється Ліля. – З жопи чьей-то отрежу, што лі? – різко закриває віконечко й зникає з кухонної сцени.

Голод не тітка. Намагаючись не дивитися в тарілку, запихаємося вермішеллю незабутнього кольору й смаку. Валерій ходить по ідальні й бурчить:

– Хай-но він тільки з'явиться, курвий син. Я від нього відріжу. На все вистачить...

На другий день крики Кіндратовича лунуть іще далі, ніж його неземні парфуми:

– Що, досі не знаєте, що не все собаці Великдень? Перший рік на світі живе? Та де ж я вам м'яса візьму? Нема, розумієте, не-ма! Сам його бачу через раз! Та хто його студентам спішить давати?! Виділили на вас по рублю в день, і всьо, баста!

Усі претензії в космос, поняли, не?

– Ми все зрозуміли, Кіндратовичу, – упевнено басить Валерій. – Та ви теж не перший рік у світі живете, хіба не? То маєте знати, що ні коняка не йде, ні корова молока не дає, як їх погано годують. Ми на хлібі й повидлі довго не протягнемо.

– Та ви... Та чого вас там в інституті вчать?! Що, забули, як Ленін сказав: «Работать, работать і еще раз работать!» Працюйте, для чого сюди приїхали?! Жерти чи роботу виконувати?! – бризкає слиною навсібіч завгосп.

– То поставте тут портрети Леніна, нехай вони й працюють без їжі... А ми не будемо. Даю вам час до завтра, Кіндратовичу, – добиває Валерій завгоспа ультиматумом.

– Ах ти, засранцю... Бунтувати задумав? Та я тебе службі нашій здам! Знаєш якій? З інституту тебе попруть, і всіх вас! – розпалився Кіндратович.

Валерій дарує йому усмішку Чеширського Кота.

– Ну-ну, спробуй. Бачив я таких ідейних в армії. Змушували солдатів рибу в Амурі сітками ловити, а по відомостях проводили як закупівлю червоної риби. Я з капітаном той вилов у магазини відвозив. А потім комісія приїхала, про все дізналася. Злодії в погонах так кричали, як ти, Кіндратовичу, ото зараз. А потім мовчали як риби, тільки вже за ґратами. Я теж матиму що сказати. Цеглу за накладними служба ота легко звірить і порохує. До дачі твоєї скоро добереться. І скільки насправді виділили на наше харчування, теж стане відомо. Тож біжи, доповідай. А ми – за тобою.

Завгосп хапнув повітря розчервонілою мармизою, крутнувся кілька разів дзигною – усе не міг уторопати, у який бік йому тікати.

– І одеколон свій краще випий, а не псуй нам тут повітря, – гукнув йому навздогін Валерій.

День минув, а від Кіндратовича ні слуху, ні духу. У нас геть нічого нема на вечерю. Знаходимо кілька бляшанок бичків у томаті. Не вихід... Я помічаю неподалік від табору заблукалу корову.

– О, вечерея. Дівчата, хто вміє доіти?..

В оточенні хлопців корова лише злякано поводить здивованими очима. Напевно, згадує студентів-ветеринарів. Ізабель вправно видноєє її. На вечерю молочна каша. Відтак Валерій обводить нас, двадцятьох хлопців, зосередженим поглядом.

– Товариші, хто зі мною по м'ясо?..

На ставку, за кілька кілометрів від нашого табору, страшно кричачи, попрощалося з життям із десятків колгоспних гусей. Переляканий сторож стрельнув кілька разів із дубельтівки й побіг по допомогу. Пізно: кожен хлопець уже поволік до табору по гусці. Уночі біля вогнища відбулося свято вдалого полювання. Гуска, запечена в глині, – це сила, скажу вам. Як і гусячі котлети, які ми наминали три дні поспіль. Дівчата зробили собі з пір'я кокетливі обручі «а-ля індіанка». На ситий шлунок робота просувається швидко. На четвертий день у розташування табору прибув Кіндратович уже без звичного різкого запаху одеколону. Привіз цілісіньку свиню. Дівчата очманіло дивилися на небачену купу м'яса.

– Маєте... – процідив чоловік, обвівши всіх недобрим поглядом. – Ледве голову колгоспу впросив. Та за гусей ви повинні заплатити: з кожного по десятці із зарплатні... І допомогти два-три дні на будівництві ферми.

– Ну-ну, нехай буде, Кіндратовичу, – вийшов уперед Валерій. – То ми вважатимемо, що ви нас зрозуміли, а ми – вас, так?

Завгосп сухо кивнув головою. Більше в нас проблем із постачанням не було. Ми провели три дні на будівництві колгоспної ферми від світанку до смеркання. Завершальний штрих у вигляді почепленого над її входом плаката «Слава будівникам комунізму!» зробили. Коровам і дояркам буде веселіше, парторгові й голові – спокійніше. Свое ми відпрацювали, як раби, – за їжу. Голова щедро віддячив нам і Кіндратовичу. Завгосп задоволено запихав гроші в кишеню, навіть не ховаючись. Ми теж були щасливі: несли в табір яйця, молоко, цілу свинячу задню ногу й вино із сільського магазину. Їжа, тепло, річка – чого ще треба молодим, здоровим і веселим студентам? Вина й кохання... А мені та Ізабель достатньо й лише одного.

Того спекотного липневого дня ми запливаємо далі, ніж зазвичай. На стрімкому березі помічаємо темне провалля-заглиблення. Цікавість приводить нас до печери. Вона невелика, за розмірами десь завбільшки з кімнату нашого гуртожитку, тільки нижча. У ній сухо й прохолодно. Таємнича напівтемрява, заспокійливий шум течії річки сповільнюють час. Сідаємо відпочити всередині. Переглядаємося з Ізабель. Уловлюю щось нове в її погляді. Тут нас ніхто не бачить і не чує. Це наче подарований долею наш перший дім. Може, саме його нам бракувало?.. Ми довго й пристрасно цілуємося.

- Me parece que te amo... - у напівзабутті шепоче моя Ізабель.

Я вже чув це. Та сьогодні мова наших тіл важливіша, аніж слова. Ми Адам і Єва. У нас усе вперше. Нове повторення вічного кола життя.

Відтоді ми щодня кохаємось у печері. У перервах багато розмовляємо. Ізабель все краще й краще говорить українською. Мені кортить більше дізнатися про кохану та її далеку батьківщину.

- У нас немає зими. А тут люди взимку такі смішні й незграбні. У нас би всі мої сміялися, якби побачили мене в шубі й у чоботах. Я як ведмідь... На Кубі багато сонця. А ще - дощів, - з меланхолійним блиском в очах розповідає усміхнена Ізабель.

Ми розмовляємо, а мої руки повільно ковзають звабливими вигинами тіла дитини кубинського сонця. Мені важко зрозуміти, чим смішна тепло одягнута людина взимку. Хоча... Людина в літньому одязі серед снігів теж виглядала б дивно... Уявляю той острівний Едем, який вона покинула. У ньому, напевно, є все й завжди. І люди там ситі та задоволені... Згадую бабусину яблуню.

- То у вас що, і яблука цілий рік є?

Ізабель щиро сміється.

- У нас є все, Андрі. Виноград, кава, банани, ананаси... Усе-усе... А от яблука не завжди.

– Виноград я їв. А соку виноградного в кожному магазині повно, ти його любиш, – спиняюся й цілую личко коханої. – От ананасів ніколи не куштував, та пам'ятаю вірш зі школи, слухай: «Їж ананаси, рябчиків жуй, день твій останній приходить, буржуй...» То є щось із багатого життя, не для робітників і селян. Тож ти, кохана, справжня панночка... І у вас що, усе те росте й усі їдять досхочу?.. А банани – які вони, Ізабель? Їх люди теж можуть їсти чи вони тільки для мавп?

Дівчина щиро й довго сміється. Її слова будять мою уяву:

– Панночка... Панночка – це маленька пані? Кумедне слово, треба запам'ятати. У нас в іспанській мові до великого додають інакші... ну... букви. Якщо ім'я – Анхела, це «янгол», а Анхеліта – «янголятко»... А Венесуела – це «маленька Венеція»... Ананаси в нас ростуть усюди. Їх усі їдять, як ти казав, дай згадаю... досхочу. А банани, о-о-о, мені їх бракує. Тут їх не продають. Вони дуже смачні. Вони є різні... Ми їх смажимо, як ви – картоплю. Я знаю ще мало твоїх слів, щоб добре розказати... Вони такі... такі... Схожі на твій банан... – Хитро скошує очі й кладе руку нижче пупа. – О-о-о, тепер зовсім схоже...

Розум мовчить, слухаючи мову тіла. Шкода, що в нас не Куба з її вічним літом. Мені буде жаль покидати нашу печеру. А час прощання з літом уже наближається...

До Львова ми в'їхали засмаглими й сильними ковбоями з голлівудських вестернів. Табір виживання зробив нас загартованими до хамства, кулінарних «шедеврів» і побутових незручностей. Розвіялися юнацька наївність і свята віра всьому, що написано в газетах чи книжках. Перед тими, хто прикривається цитатами класиків комунізму й влади, мій внутрішній вартовий тепер одразу опускав невидимий шлагбаум. Такі люди несуть брехню, фальш і підлість. Старші перестали бути для мене авторитетом тільки тому, що вони старші. Тепер я вірив лише у дві речі – медицину й кохання. Мої очі прозріли, а мозок озброївся фільтром. Вітаю, Андрію Зайчук! Ти остаточно став дорослим індивідом із добре розвиненими навичками виживання в цікавій країні пафосної брехні...

Навчання стає дедалі важчим. Не підозрював про таке різноманіття галузей хімії. Кожна складна, безкрая й потрібна. Починаються практичні роботи зі зубопротезування – цікава практика, яка потребує максимальної концентрації й точності.

Кожна частка міліметра важлива для виготовлення гарного зубного протеза чи штучного зуба. Я довго сиджу, підпасовуюючи металеві коронки під гіпсовий відтиск щелепи.

Люди не думають про зуби, поки ті здорові й добре хрумають. Іще якихось неповних сто років тому втрата зуба була майже катастрофою. Красуні моментально ставали нещасливими й покинутими чудовиськами. А ще страшенно заздрили чоловікам: беззубі чоловіки маскувалися бородами й вусами. Звісно, виготовляти штучні зуби додумалися давно. Їх випилювали з кісток тварин. Інколи забирали здорові зуби в померлих і прикріплювали до щелеп живим пацієнтам. Дуже багаті люди шукали собі зубного донора, який продавав їм свої здорові зуби. Через ось таке пересаджування зубів в середині XIX століття в Україні ледь не спалахнула епідемія сифілісу. Зуби, поставу й честь краще берегти змолоду.

Ходимо в інститутську клінічну лікарню на загальну хірургію. Асистую на кількох операціях із видалення апендикса. Дурень є той, хто говорить: «Та це просто, як апендикс видалити!» Насправді це складно. Від апендициту за всю історію людства померло більше, ніж у якійсь відомій і тривалій війні. Та й сьогодні він може дати ускладнення, які виявляться занадто важкими навіть для сучасної медицини. Спостерігаючи за тим, як хірург створює операційне поле, розумію, наскільки важко оперувати повних людей. Та є й такі, по яких із вигляду і не скажеш, що повні, а на животі кількасантиметровий шар жирової тканини. Важко й довго доводиться добиратися до кишечника. А кров тече, не зупиняючись, постійно ховаючи від лікарських очей потрібне місце! Мушу швидко промокати рану пінцетом із марлевим тампоном. Дійсно, руки, що трусяться, не для лікаря. Післяопераційний період у повних людей теж минає з ускладненнями. Добре, що я стоматолог і мені в майбутньому не доведеться оперувати на черевній порожнині. Із задоволенням роблю перев'язки й уже вправно знімаю шви. Останній пацієнт, десятирічний Мишко, навіть не скривився під час неприємної процедури. Час від часу в кишнях мого халата навіть заводяться цукерки та яблука. З ними я біжу до своєї Ізабель. Вона вміє радіти маленьким знакам уваги. Задоволена усмішка не сходить із її обличчя.

– О, мій Андрі... Як твої справи? Я рада тебе бачити, коханий, – вимовляє впевнено й майже без акценту. – Бачу, ти думав про мене? – утішається цукерці.

– Моя маленька Ізабель, я не забуваю про тебе ніколи, – цілую кохану. – Ти в мене ось тут, – прикладаю руку до серця.

– Ми сьогодні кудись підемо? – вистрибує навколо малим дівчиськом Ізабель.

Кудись ми йдемо завжди, тільки-но випадає вільна хвилина. Тепер я експерт-культуролог Львова – спасибі Тетяні Василівні. Сьогодні підемо в оперний театр. Внутрішній трепет проймає тіло, коли йдеш широкими кам'яними сходами фойе. Тисячі людських ніг до нас проходили ними повз стрункі колони й прекрасні фрески на стінах і стелі. Там, де мають заговорити струни людських душ, завжди дуже високі стелі. Тут чудова акустика. Струнка Ізабель у червоній сукні могла б стати героїнею опери «Кармен». На неї задивляються поважні чоловіки в костюмах. Та моя Кармен кидає на мене довгий тривожний погляд і шепоче:

– Мені здається, що всі ці жінки дивляться на тебе.

– Ізабель, вони думають, що в мене чудовий смак і що коло мене найгарніша дівчина у світі.

Ізабель кокетливо всміхається й бере мене під руку.

– Ми гарна пара, – гордо розправляє плечі.

У взаємному коханні всі пари гарні, це правда. У двох людей тоді спільна душа, яка посилає в космос лише світло. Наша від незабутнього оперного свята ще більше вібруватиме добром і любов'ю. У нас місця на балконі, з нього все чудово видно. Уже в залі помічаю Володю Івасюка з величезним букетом троянд. Він сідає в другому ряду. Сьогодні слухатимемо оперу «Запорожець за Дунаєм». Стиха розповідаю сюжет Ізабель:

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

Примечания

1

Великий сідничний м'яз (лат.).

2

«Доки сонце зійде, роса очі виїсть» (1903) – психологічна драма українського письменника й театрального актора М. Кропивницького.

3

Італійський художник доби бароко (1659–1734), Венеціанська школа.

4

Італійський гравер, член Королівської академії мистецтв (1727–1815).

5

Найвидатніший німецький художник доби класицизму (1728–1779).

6

Французький художник і графік доби класицизму та ампіру (1770–1837).

7

Ян Матейко (1838–1893) – польський художник, майстер визначних живописних полотен на історико-патріотичні теми.

8

Гарно... Ти дуже вродливий... Здається, я кохаю тебе... (ісп.).

Купить: https://tellnovel.me/ru/pahomova_tetyana/karpats-ke-tango

Текст предоставлен ООО «ИТ»

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: [Купить](#)